

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ
ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

РУХАНИ
ЖАҒҒЫРУ

ҚҚДИ
РУХАНИ ЖАҒҒЫРУ

Қазақстандық
қоғамдық
даму
институты

ҮЙДЕ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ БАСТАЛҒАН ЖАҒДАЙДА: ТҮРМЫСТЫҚ ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ ЖӨНІНДЕГІ НҮСҚАУЛЫҚ

УДК 316 (035)
ББК 60.52.82
К 57

К 57 Ақпараттық анықтамалық «Үйде зорлық-зомбылық басталған жағдайда: тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу жөніндегі нұсқаулық»/ К.Б. Ойшыбаев, А.С. Қайдарова, Ж.С. Батталова, А.М. Қасымбеков, А.М. Ашимова. – Нұр-Сұлтан: 2019. – 57 б.

ISBN 978-9965-23-556-6

Ақпараттық анықтамалық қазіргі күні жұмыс істейтін дағдарыс орталықтары туралы анықтама және олармен байланысу ақпараты жарияланған.

Анықтамалық балаларды зорлық-зомбылықтан қорғаудың негізгі алгоритмдері берілген және отбасыларды мемлекеттік қолдау құрылғыларына талдау жасалынған.

Анықтамалықпен жұмысты тұрмыстық зорлық-зомбылыққа мамандандырылған мемлекеттік орталық органдар мен олардың бөлімшелері, жергілікті атқарушы органдар, ҰЕҰ, барлық мүдделі органдар, соның ішінде мұғалімдер, әлеуметтанушылар, психологтар, әлеуметтік қызметкерлер, саясаттанушылар, мектеп мұғалімдері, әлеуметтік педагогтар мен мектеп психологтары, учаскелік полиция қызметкерлеріне арналады. Сонымен қатар, анықтамалық қиын қыстау дағдарысқа ұшыраған әйел азаматтарға арналған.

УДК 316 (035)
ББК 60.52.82

ISBN 978-9965-23-556-6

МАЗМҰНЫ

I. I. АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙҒА ШОЛУ	4
II. ҚИЫН ӨМІРЛІК ЖАҒДАЙДА ҚОЛДАУ КӨРСЕТЕТІН ДАҒДАРЫС ОРТАЛЫҚТАРЫНЫҢ АНЫҚТАМАЛЫҒЫ	9
III. ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ – ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ НҰСҚАУЛЫҒЫ	23
IV. БАЛАЛАРДЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТАН ҚОРҒАУДЫҢ АЛГОРИТМІ	34
V. МЕМЛЕКЕТ ТАРАПЫНАН ОТБАСЫЛАРҒА ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ ҚҰРАЛДАРЫ	41
VI. ИНФОГРАФИКА: НЕНІ БІЛУ ҚАЖЕТ	48

I. АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙҒА ШОЛУ

Қазақстандық қоғамдағы тұрмыстық зорлық-зомбылық күрделі проблема және ұзақ уақыт бойы қоғамның өзекті мәселесі ретінде талқылау үшін күн тәртібіне шығарылған жоқ. Соңғы он жыл ішінде ғана қазақстандық қоғамда тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарының құқықтарын қорғау тетіктері¹ белсенді түрде қолға алына басталды. Тұрмыстық зорлық-зомбылық саласындағы көрсеткіштер мен статистика жүйесін жүргізу ұйымдастырылды. 2010 жылдан бастап 2018 жылға дейін статистика көрсеткіштеріне сүйенсек, он жыл ішінде әйелдерге қарсы жасалған қылмыстар 42 574-тен 115 285-ке деңгейінде үш есе артқан². Қылмыстың өсу сипаты толқын тәрізді. Айталық, 2013 жылы мұндай қылмыстар 137 336-ға жетсе, 2015 жылы бұл көрсеткіш екі есе азайды (65 326).

Ал 2018 жылы 115 285 іс деңгейіне дейін көтерілді.

Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитетінің 2018 жылғы мәліметтері бойынша тұрмыстық зорлық-зомбылық саласындағы тіркелген қылмыстар саны 919 жағдайды құрайды. 2019 жылдың бірінші жартыжылдығында тұрмыстық саладағы қылмыстар саны 415 құрады, оның ішінде 261 іс сотқа жолданды.

Отбасындағы зорлық-зомбылық деректері бойынша қорғау нұсқамасының статистикасы нұсқаманың 11 есе³ өсуімен сипатталады. Осылайша, ҚР Ұлттық экономика министрлігінің мәліметі бойынша он жыл ішінде (2010 жылдан 2018 жылға дейін) үйде зорлық-зомбылыққа қатысты деректер бойынша нұсқамалар мен белгіленген нұсқамалар 5830-дан 64 852 жағдайға дейін өсті.

¹ Мысалы, Қазақстанда Әйелдерге қатысты кемсугішіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенциясының ратификациялануы, Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіге қосылуы және т.б.

² ҚР Ұлттық экономика министрлігінің статистика комитетінің 2018 жылғы мәліметі бойынша

³ ҚР Ұлттық экономика министрлігінің статистика комитетінің 2018 жылғы мәліметі бойынша

Тұрмыстық зорлық-зомбылық гендерлік зорлық-зомбылықпен гендерлік теңсіздікпен тығыз байланысты. Әлемдік және отандық тәжірибе көрсеткендей, әйелдер тұрмыстық және гендерлік зорлық-зомбылық қаупі бар топқа жатады. Әлемдік қауымдастық әйелдер мен қыздарға қатысты зорлық-зомбылықты жаһандық проблема ретінде таныды және оның ауқымы әлі толық белгілі емес. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымына сүйенсек, әлемдегі әйелдердің үштен бірі зорлық-зомбылықтың құрбаны болып табылады⁴. Қазақстанда жүргізілген таңдаулы зерттеуге сәйкес, соңғы 12 айдың ішінде 18 жастан 75 жасқа дейінгі физикалық зорлық-зомбылық көрген әйелдердің үлесі 2,9% (413 адам), кез-келген жыныстық зорлық-зомбылық - 1,5% (221 адам), зорлау немесе өлтіру әрекеттері. басқа жыныстық зорлық-зомбылық - 1,2% (170 адам), зорлау - 0,7% (105 адам)⁵.

Гендерлік негіздегі зорлық-зомбылықтың алдын-алу және гендерлік теңдікті насихаттау

үшін Қазақстанда қандай шаралар жүзеге асырылды?

1998 жылы Қазақстан Әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы халықаралық конвенцияны ратификациялады. 2003 жылы Қазақстан Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіге қосылды. Халықаралық шарттарға қосылу арқылы Қазақстан гендерлік теңсіздік пен гендерлік зорлық-зомбылықты азайту бойынша шаралар қабылдады. Осы жүргізіліп жатқан жұмыс көрсеткіштерінің бірі - Қазақстанның адам дамуы туралы жыл сайынғы есебі, оның ішінде әйелдер арасындағы теңсіздік пен зорлық-зомбылыққа қарсы күрес туралы есеп болып табылады.

1999 жылы әйелдердің құқықтарын қорғау жөніндегі ішкі істер органдары бөлімшелерінің (Ішкі істер министрінің 19.02.1999 ж. № 91 бұйрығы) ашылуы әйелдерге қатысты зорлық-зомбылыққа қарсы бойынша жүргізілетін жұмыстың жалғасы болды. Бұл органдар әйелдердің

⁴ ЕҚЫҰ аймағында әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықпен күрес. Аймақтағы жағдай туралы, үздік тәжірибелер мен даму жолдары очерк. Ред. Дженни Ларсен Тамыз 2017. С.8 қол жетімді <https://www.osce.org/ru/secretariat/373252?download=true>

⁵ Сауалнама Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігімен және ЕҚЫҰ кеңсесімен бірлесіп жүргізілді, зерттеуге 14 340 респондент қатысты.

конституциялық құқықтарын қорғайды және әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алады және онымен күреседі. Қазақстанда әйелдерді тұрмыстық зорлық-зомбылықтан қорғау жөніндегі полиция бөлімшелерінің штат саны - 136 қызметкер (2018 жылғы жағдай бойынша)⁶.

2010 жылы «Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды. Заңда мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару жүйелері жүзеге асыратын тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын-алу шаралары көрсетілген. Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын-алу әйелдерге, сондай-ақ балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын-алу шараларына негізделген. Жолдасының әйелді ұруы сот тәжірибесінде әкімшілік құқық бұзушылық ретінде жіктелген. Тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қатысты ашылған істердің 67,5% сотқа жеткізіледі.

Республикада «Тұрмыстық зорлық-зом-

былықтың алдын-алу туралы» Заңға қосымша, тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған дағдарыстық орталықтар жұмыс істейді. Дағдарыс орталықтарының қызметіне әйелдермен және олардың кәмелетке толмаған балаларымен жұмыс кіреді. Орталықта әйелдер психологиялық және заңгерлік көмек, дәрігерлердің бастапқы тексеруден өткізу, тұрмыстық қызметтер және жұмысқа орналасу түрінде әлеуметтік қызметтер алады.

Жалпы, Қазақстанда 38 дағдарыс орталығы жұмыс істейді (2018 жылғы мәліметтер бойынша)⁷. Дағдарыс орталықтарына арналған баспаналардың жабдықталуы 78,9% (30 дана). Өңірлердегі дағдарыс орталықтарының үлесі Қарағанды облысына - 22,8%, Шығыс Қазақстан облысына - 13,1% және Ақмола облысына - 9,5% келеді. Ақтөбе және Алматы облыстарында әрқайсысы 7,8% құрайды.

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі статистика комитетінің 2018 жылғы мәліметтері бойынша дағдарыс орталықта-

⁶ Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері

⁷ Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері

рына келіп түскен шағымдардың жалпы саны - 7856. Тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселелері жөніндегі шағымдардың ең жоғары рейтингі бойынша Түркістан (2861 шағым) және Қостанай облыстары (2092 шағым) анықталған. Өтініштердің ең төменгі рейтингі ретінде Жамбыл және Солтүстік Қазақстан облыстары анықталған - тиісінше 14 және 20 өтініш. Жалпы алғанда, Қазақстандағы дағдарыс орталықтарында 5039 (2018 жылғы мәліметтер бойынша) консультациялық көмек көрсетілген.

2015 жылы Қазақстан БҰҰ Бас ассамблеясының 70-ші сессиясының аясында БҰҰ саммитінде одан әрі жаһандық дамудың жаңа құжаты-ТМД (Тұрақты даму мақсаттарына) қол қойды, онда бесінші мақсаты ретінде гендерлік теңдік пен барлық әйелдер мен қыздардың мүмкіндіктерін қамтамасыз ету анықталған.

Гендерлік теңдікті дамыту және гендерлік негіздегі зорлық-зомбылықпен күрес саласындағы жетістік ретінде 2016 жылы Қазақстан Республикасында 2030 жылға дейін қабылданған отбасы және гендерлік саясат тұжырымдамасын санауға болады. Тұжырымдамаға сәйкес, Қазақстанда зорлық-зомбылық құрбандарына

көмек көрсету шаралары жүзеге асырылады. Осылайша, тұжырымдама халықты зорлық-зомбылықтың, сондай-ақ ерте некеге тұрудың жол берілмеуі және алдын-алу туралы ақпараттандыруда қоғамдық ұйымдардың жұмысына перспективаларды қалыптастырады. Сонымен қатар, тұжырымдамада отбасыларға дағдарысқа қарсы инновациялық қызметтерді іздеумен айналысатын ҰЕҰ-ны тарту шаралары қарастырылған. Отбасын қолдау орталықтары республиканың барлық аймақтарында ашылуда. Орталықтар қиын жағдайдағы отбасыларға кеңес береді.

2018 жылы 25 қарашада республика тұңғыш рет БҰҰДБ-ның Қазақстанда ұйымдастырған халықаралық зорлық-зомбылыққа қарсы күнін атап өтті. Жыл сайын Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2013 жылғы 6 желтоқсандағы № 250 өкіміне сәйкес «Мерейлі отбасы» ұлттық байқауы өткізіледі. Байқау отбасылық және отбасылық құндылықтар институтын қолдау мақсатында өткізіледі.

Анықтамалықтың құрылымы. Ақпараттық нұсқаулық 5 бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімде

«Күрделі өмірлік жағдайдағы қолдау көрсететін дағдарыс орталықтары» қазіргі күні жұмыс істейтін дағдарыс орталықтары туралы анықтама жарияланған. Бөлімде осы мекемелердің байланыс ақпараттары берілген.

Бұл нұсқаулықтың екінші бөлімі қиын жағдайдағы (тұрмыстық зорлық-зомбылық) әйелдерді қорғау жүйесіне арналған. Зорлық-зомбылыққа қарсы жүйе әйелдерге өзін-өзі қорғау ережелері мен іс-әрекеттерді ұсынады. Өзіңізді зорлық-зомбылықтан қорғау туралы ақпараттан басқа, бөлімде зорлық-зомбылықтың негізгі белгілері қамтылған, яғни берілген ақпараттың көмегімен сіз зорлық-зомбылықтың бар-жоғын анықтай аласыз.

Үшінші бөлімде балаларды зорлық-зомбылықтан қорғаудың негізгі алгоритмдері берілген. Бұл бөлім балаларға қатысты зорлық-зомбылық мәселесін қарастырады және балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын-алуды қолдау мақсатында берілген дәлелдерді қарастырады. Егер зорлық-зомбылық орын алған болса, бөлімде балалармен жұмыс істеу бойынша ұсыныстар берілген.

Төртінші бөлім отбасыларға берілетін мем-

лекеттік қолдау құралдарын талдауға арналған. Бөлімде отбасы саласына қатысты кейбір аспектілерді қамтитын нормативтік құқықтық актілердің тізімі берілген.

Бесінші бөлімде инфографика форматындағы тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы ақпарат берілген.

АНЫҚТАМАЛЫҚ КІМГЕ АРНАЛҒАН?

Анықтамалықпен жұмысты тұрмыстық зорлық-зомбылыққа мамандандырылған мемлекеттік орталық органдар мен олардың бөлімшелері, жергілікті атқарушы органдар, ҰЕҰ, барлық мүдделі органдар, соның ішінде мұғалімдер, әлеуметтанушылар, психологтар, әлеуметтік қызметкерлер, саясаттанушылар, мектеп мұғалімдері, әлеуметтік педагогтар мен мектеп психологтары, учаскелік полиция қызметкерлеріне арналады. Сонымен қатар, анықтамалық қиын қыстау дағдарысқа ұшыраған әйел азаматтарға арналған.

II. ҚИЫН ӨМІРЛІК ЖАҒДАЙДА ҚОЛДАУ КӨРСЕТЕТІН ДАҒДАРЫС ОРТАЛЫҚТАРЫНЫҢ АНЫҚТАМАЛЫҒЫ

1.1 Дағдарыс орталықтары*

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
НҰР-СҰЛТАН ҚАЛАСЫ					
Нұр-Сұлтан қаласы әкімдігінің «Үміт» дағдарыс орталығы КММ Директоры: Галихан Ихсанович Куканбеков	<ul style="list-style-type: none"> - әлеуметтік-тұрмыстық қызметтер - әлеуметтік-медициналық қызметтер - әлеуметтік-психологиялық қызметтер - әлеуметтік-экономикалық қызметтер - әлеуметтік-құқықтық қызметтер - әлеуметтік - мәдени қызметтер - әлеуметтік - еңбек қызметі - әлеуметтік-педагогикалық қызметтер 	18 жастан 58 жасқа дейінгі әйелдер, оның ішінде кәмелетке толмаған балалар	Тәулік бойы	6 айға дейін	8 7172 49-78-89
Қорғау Астана» ЖҚ – директоры: Риль Анна Игоревна	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары, адам саудасының құрбандары	Тәулік бойы	6 айға дейін	Абай д., 92 ү., 3 корп. Заречное поселкесі 8 702 892 97 77

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ					
Алматы қаласы әлеуметтік әл-ауқат басқармасының «Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған мемлекеттік дағдарыс орталығы» КММ Директоры: Байсакова Зульфия Мухамедбековна	Жеке құқықтық және психологиялық кеңестер беру; қоғамдағы зорлық- зомбылықсыз қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру; уақытша тұру үшін қауіпсіз жағдайларды қамтамасыз ету; тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына әлеуметтік қолдау көрсету; № 150 телефон бойынша кеңес беру.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары	Тәулік бойы	2 сағаттан 6 айға дейін тұруға болады	Алматы қаласы Сейфуллин даңғылы 577, 9 каб., 10 - кеңес беру пункті 8 727 243-22-21 8 777 225 53 26 телефон бойынша кеңес беру №150
«Родник» әйелдер мен балаларға арналған әлеуметтік- психологиялық оңалту және бейімделу орталығы» қоғамдық қоры Директоры: Балабаева Нина Николаевна	Орталық арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету стандарттарына сәйкес 8 бағытта жұмыс істейді. Халықаралық көші-қон ұйымының қолдауымен 2 жоба жүзеге асырылуда. Орталықта адам саудасының құрбандары сексуалдық немесе басқа жолмен пайдаланылған және әлеуметтік қорғауға және психологиялық көмекке мұқтаждар тұрады.	Адам саудасының құрбаны	Тәулік бойы	6 айға дейін тұруға болады	Алматы қаласы Алмагуль шағын ауданы 23 үй 30 пәтер, 8 707 111 23 60 8 727 396-19-38

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
ARASHA» - «Қазақстанның тең құқықтары мен тең мүмкіндіктері институтының» ҚБ тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған баспана Директоры: Ускембаева Маргарита Абдикаримовна	Алматы қаласының Жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар басқармасының қолдауымен «ARASHA» отбасылық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған баспана (өз жұмысын 2017 жылдың 1 шілдесінде бастаған). Олар арнайы әлеуметтік қызметтерді көрсету стандарттарына сәйкес 8 бағытта жұмыс істейді	Тұрмыстық зорлық- зомбылық құрбаны	09.00-ден 18.00-ге дейін	6 айға дейін. Ерекше жағдайларда 9 айға дейін	Алматы қаласы Назарбаев даңғылы, 113 / Төле би 55, 8 727 272-04-57 8 777 359 02 77
ҚФ «Ана үйі» қоғамдық қоры (қала бойынша 4 филиал) Алматы қаласы бойынша координаторы - Джаппуева Аминат Сейпулаховна	Орталық қиын өмірлік жағдайға тап болған және жаңа туған нәрестесінен немесе 18 айға дейінгі баладан бас тартуға ниет білдірген әйелдерге көмек көрсетеді.	Қиын жағдайға тап болған әйелдер 30 жасқа дейін	Тәулік бойы	6 айға дейін	Алматы қаласы Таугуль-3 шағын ауданы Даулбаев көшесі 50, 8 747 311-41-09 8 701 724 19 73
«Қазақстанның тең құқық пен тең мүмкіндік институты» ҚФ, Ускембаева Маргарита Абдикаримовна	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету	тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған	09:00 – 18:00	Күндізгі уақытта: 2 сағаттан 6 сағатқа дейін	8 727 272-04-57

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
«Тин-Челендж» ҚФ, тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары бөлімі Рише Тамара Рубеновна	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету	Тұрмыстық зорлық- зомбылық құрбаны	-	-	8 727 257-06-04 8 727 257-08-58
ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫ					
«Көмек» ҚБ тұрмыстық зорлық- зомбылықтан зардап шеккен әйелдерге арналған дағдарыстық орталық Директоры - Малика Жусипова	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету	тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған	09:00 – 18:00	Уақытша тәулік бойы (6 айға дейін) немесе күндізгі уақытта (күніне екі-алты сағаттан) Тәулік бойы	Шымкент қаласы, 8 7252 35-75-39
«Сана-Сезім» ҚБ Директоры - Айнур Карымсакова	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету	Тұрмыстық зорлық- зомбылық құрбаны	-	-	8 778 900 94 14
АҚМОЛА ОБЛЫСЫ					
«Арман-Көкше» ҚҚ «Саңыраулардың қазақ қоғамы» ҚБ – төрағасы Нам Владислав Николаевич	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары	АӘҚ стандартына сәйкес тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына әлеуметтік қызмет көрсету құжаттама	Тәулік бойы	6 айға дейін	Ақмола облысы Бурабай ауданы, 8 71636 4-25-81

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
«Женский луч» ҚБ - төрағасы Волкова- Михальская Оксана Олеговна	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары	АӘҚ стандартына сәйкес тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына әлеуметтік қызмет көрсету құжаттама	Тәулік бойы	6 айға дейін	Ақмола облысы, Степногорск қаласы, 8 701 149 78 06
АКТӨБЕ ОБЛЫСЫ					
«Малика» мүгедектерді оңалту орталығы» ҚБ жанындағы баспанасы бар тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған дағдарыс орталығы Басшысы: Карабалина Динара Калкамановна	Әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-педагогикалық, әлеуметтік-тұрмыстық, еңбек, құқықтық, экономикалық, медициналық, мәдени	18 жастан бастап әйелдер	Тәулік бойы	6 айға дейін тұруға болады	Ақтөбе қаласы, 8 707 986 34 60
АЛМАТЫ ОБЛЫСЫ					
«Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек орталығы» КМБ, директор Кадыров Сункар Сапарович	Әлеуметтік - тұрмыстық, әлеуметтік - медициналық, әлеуметтік - психологиялық, әлеуметтік - педагогикалық, әлеуметтік - еңбек, әлеуметтік - мәдени, әлеуметтік - экономикалық, әлеуметтік - заңды	Тұрмыстық зорлық- зомбылық құрбаны	Тәулік бойы	Уақытша тәулік бойы (6 айға дейін) немесе күндізгі уақытта (күніне екі- алты сағаттан) тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған	Талдықорған қаласы 8 7282 41-18-34 8 7282 28-00-05, қалалық желі - 1301.

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
АТЫРАУ ОБЛЫСЫ					
«Тұрмыстық зорлық-зомбылық зардап шеккен әйелдерге көмек» ММ Директор Айбаршын Тұқпатоллақызы Иманғалиева тел: 46-66-05	Дағдарыс орталығы тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына телефон арқылы психологиялық кеңес береді, сонымен қатар қиын жағдайдағы адамдарға психологиялық түзету және психологиялық қолдау көрсетеді. Орталық өз-өзіне қол жұмсау туралы ойлар мен суицид тенденциялары бар адамдарға, тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына психологиялық қолдау көрсету бойынша кеңес береді. Жергілікті бұқаралық ақпарат құралдарында дәрістер, баяндамалар арқылы халықпен ақпараттық жұмыс жүргізеді.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары, дағдарыс жағдайындағы адамдар	9.00-18.30	Тәулік бойы	8 7122 46-60-60
БАТЫС-ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ					
«Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарының дағдарыстық орталығы, жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөлімі» КМБ Директор Жүніс Талшынай Орынбекқызы	1. әлеуметтік қызметтер; 2. әлеуметтік - медициналық қызметтер; 3. әлеуметтік-психологиялық қызметтер; 4. әлеуметтік-педагогикалық қызметтері; 5. әлеуметтік - еңбек қызметі; 6. әлеуметтік-мәдени қызметтер; 7. әлеуметтік-экономикалық қызметтер; 8. әлеуметтік-құқықтық қызметтер	мемлекеттік мекемесінің уәкілетті органдарының және денсаулық сақтау, ішкі істер органдарының бағыттары бойынша жүзеге асырылады	9.00-18.30 Тәулік бойы қабылдау	6 айға дейін тұруға болады	Орал Еуразия даңғылы 31/1, 8 7112 28-55-75 8 7112 28-56-00 8 702 835 99 39 8 747 918 94 45

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
«Құқықтық қоғам» ҰЕҰ, Төраға Упиев Ерлан Серікұлы	1. әлеуметтік қызметтер; 2. әлеуметтік - медициналық қызметтер; 3. әлеуметтік-психологиялық қызметтер; 4. әлеуметтік-педагогикалық қызметтері; 5. әлеуметтік - еңбек қызметі; 6. әлеуметтік-мәдени қызметтер; 7. әлеуметтік-экономикалық қызметтер; 8. әлеуметтік-құқықтық қызметтер	мемлекеттік мекемесінің уәкілетті органдарының және денсаулық сақтау, ішкі істер органдарының бағыттары бойынша жүзеге асырылады	9.00-18.30 Тәулік бойы қабылдау	6 айға дейін тұруға болады	Орал қаласы, Алматы көшесі 158-3, 8 776 900 16 66
«Ықылас» ҰЕҰ, төраға Кужахметова Ақдидар Серғалиевна	1. әлеуметтік қызметтер; 2. әлеуметтік - медициналық қызметтер; 3. әлеуметтік-психологиялық қызметтер; 4. әлеуметтік-педагогикалық қызметтері; 5. әлеуметтік - еңбек қызметі; 6. әлеуметтік-мәдени қызметтер; 7. әлеуметтік-экономикалық қызметтер; 8. әлеуметтік-құқықтық қызметтер	мемлекеттік мекемесінің уәкілетті органдарының және денсаулық сақтау, ішкі істер органдарының бағыттары бойынша жүзеге асырылады	9.00-18.30 Тәулік бойы қабылдау	6 айға дейін тұруға болады	Ақсай қаласы, Жанаталап, 47, 8 701 521 05 88

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫ					
Баспанасы бар «Жақсылық әлемі» ММ Абрамова Татьяна Александровна, 8-701-512-8975	Әлеуметтік-тұрмыстық, әлеуметтік-медициналық, әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-еңбек, әлеуметтік- мәдени, әлеуметтік- экономикалық, әлеуметтік- психологиялық көмек	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары; қиын өмірлік жағдайдағы әйелдер	Тәулік бойы	6 айға дейін (26 төсек орын)	Қарағанды қаласы, Кривогуза көшесі 3, 8 7212 79-09-88
Баспанасы бар «Қайсар» ҚФ Тарабукина Оксана Юрьевна, 8-707-254-24-55	Әлеуметтік-тұрмыстық, әлеуметтік-медициналық, әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-еңбек, әлеуметтік- мәдени, әлеуметтік- экономикалық, әлеуметтік- психологиялық көмек	Адам саудасының құрбандары (қиын жағдайдағы адамдар)	Тәулік бойы	6 айға дейін (10 төсек орын)	Қарағанды қаласы, Аханов көшесі 55/2 (бұрынғы театр), 8 708 430 02 40
«Озарение» ҚФ Савицкая Татьяна Ивановна, 8-701-735 45 75	Психологиялық және заңгерлік көмек көрсету	Тұрмыстық зорлық- зомбылықтың құрбаны болған әйелдер мен балалар	9:00-18:00 дейін Тәулік бойы сенім телефоны 8 7212 36-36-96	-	Қарағанды қаласы Строители даңғылы 33, 419 каб 8 7212 36-36-96 8 708 436 36 96
Баспанасы бар «Менің үйім» ҚБ Жданова Ирина Владимировна, 8-705-826-85-69	Әлеуметтік-тұрмыстық, әлеуметтік-медициналық, әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-еңбек, әлеуметтік- мәдени, әлеуметтік- экономикалық, әлеуметтік- психологиялық көмек	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары мен қиын жағдайдағы әйелдер	Тәулік бойы	1 айға дейін (12 кереует орын)	Теміртау қаласы, Пионерская көшесі, 59 б. 8 7213 95-74-64

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
«Позитивтік даму» ЖБ Панасиди Оксана Юрьевна 87013642154	Психологиялық және заңгерлік көмек көрсету	Тұрмыстық зорлық- зомбылықтың құрбаны болған әйелдер мен балалар; отбасын қолдау	Таңертеңгі 9-дан кешкі 6-ға дейін. Тәулік бойы сенім телефоны 8-72131 /5- 36-77	-	Абай қаласы, Абай көшесі 53, 1 пәтер, 8 72131 5-36-77
«Шаңырақ» ММ Абдуалиева Каламкас Кадирбаевна, 8-747-434-02-28	Психологиялық және заңгерлік көмек көрсету	Тұрмыстық зорлық- зомбылықтың құрбаны болған әйелдер мен балалар;	Таңертеңгі 9-дан кешкі 6-ға дейін. Тәулік бойы сенім телефоны 8-747-434-02- 28	-	Сәтпаев қаласы Құсаинов көшесі 8 бейбітшілік үйі, 8 747 434 02 28
Баспанасы бар «Қамқор» ҚФ Гатиятова Гульназ Рашидовна, 8-708-148-00-15	Әлеуметтік-тұрмыстық, әлеуметтік-медициналық, әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-еңбек, әлеуметтік- мәдени, әлеуметтік- экономикалық, әлеуметтік- психологиялық көмек	Қиын өмірлік жағдайға тап болған әйелдер (тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары, БДҚ, ББАО ҚИЖД -тен босатылған)	Тәулік бойы	1 айға дейін (10 төсек орын)	Сәтпаев қаласы, Мұратбаев көшесі, 5, 8 708 148 00 15
Баспанасы бар «Көмек» ММ Терликбаева Дакен Шакеновна 8 707 621 56 74	Әлеуметтік-тұрмыстық, әлеуметтік-медициналық, әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-еңбек, әлеуметтік- мәдени, әлеуметтік- экономикалық, әлеуметтік- психологиялық көмек	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары; қиын өмірлік жағдайдағы әйелдер	Тәулік бойы	10 күнге дейін (8 төсек орын)	Балхаш қаласы, 8 71036 2-17- 29 шағын ауданы, 8 71036 7-08-24

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ					
Қостанай облысы әкімдігінің Денсаулық сақтау басқармасының «Қостанай Психикалық денсаулық орталығы» КМП, бас дәрігері - Владимир Алексеевич Михайленко	Дағдарыс орталығы тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына телефон арқылы психологиялық кеңес береді, сонымен қатар қиын жағдайдағы адамдарға психологиялық түзету және психологиялық қолдау көрсетеді. Орталық өз-өзіне қол жұмсау туралы ойлар мен суицид тенденциялары бар адамдарға, тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына психологиялық қолдау көрсету бойынша кеңес береді. Жергілікті бұқаралық ақпарат құралдарында дәрістер, баяндамалар арқылы халықпен ақпараттық жұмыс жүргізеді.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары, дағдарыс жағдайындағы адамдар	Тәулік бойы	Бір ұйықтап шығу үшін орынмен қамтамасыз етіледі	8 7142 22-65-32
ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ					
«Самұрық» ҚФ Инновациялық идеяларды дамыту орталығы қармағындағы «Қамқорлық» дағдарыс орталығы Тұсмағамбетов Жандос	Әлеуметтік-тұрмыстық, әлеуметтік-медициналық, әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-еңбек, әлеуметтік-мәдени, әлеуметтік-экономикалық, әлеуметтік-психологиялық көмек	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары; қиын өмірлік жағдайдағы әйелдер	09.00-13.00 15.00-19.00 Түскі ас 13.00-15.00	Уақытша тәулік бойы (6 айға дейін) немесе күндізгі уақытта (күніне екі сағаттан алты сағатқа дейін)	8 7242 30-25-40

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ					
«Рай» ЖММ әлеуметтік жедел медициналық көмек орталығы Р.А. Бекманова жеке мекемесі. Мемлекеттік секторда МКМ №2 арнайы әлеуметтік көмек орталығы жұмыс істейді. К. Қалиева.	Күнделікті зорлық-зомбылық құрбандарына арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары	Тәулік бойы	6 айға дейін	Ақтау қаласы 23 шағын ауданы 100 а ғимараты, 8 7292 60-55-35
ПАВЛОДАР ОБЛЫСЫ					
Павлодар қаласы әкімдігінің Павлодар қаласының жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөлімінің «Балалары бар әйелдерге арналған Павлодар қалалық әлеуметтік -психологиялық бейімделу орталығы» КММ М.В. Стрелковская, Ж.К. Нурымов	Қиын жағдайдағы адамдарға көмек	Тұрмыстық зорлық- зомбылықтан кейін жас балалары бар әйелдер қабылданады	Тәулік бойы	Тәулік бойы	8 7182 54-98-43 8 7182 62-30-82

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
СОЛТҮСТІК -ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ					
«Әйелдерді қолдау орталығы» ҚБ жанынан тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарын уақытша тұру орталығы құрылды (мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс аясында) Қоғамдық бірлестіктің төрағасы Орлова Алина Геннадьевна	Орталық Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2016 жылғы 21 желтоқсандағы № 1079 бұйрығымен бекітілген Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету стандартының аясында арнайы әлеуметтік қызметтер көрсетеді.	Орталық халықтың әлеуметтік тұрғыдан осал топтарына, қиын жағдайдағы адамдар мен отбасыларға, зорлық-зомбылық құрбандарымен оған ықтимал болатын құрбандарына қызмет көрсетеді. 2019 жылғы 1 қазандағы жағдайы бойынша тұрмыстық зорлық -зомбылықтың 20 құрбаны, оның ішінде ата-анасымен бірге келген 12 балаға қызметтер көрсетіліп жатыр	Уақытша және тәулік бойы тұру үшін	6 айға дейін тұру	8 7152 52-98-86 «Әйелдерді қолдау орталығы» ҚБ
Өскемен қаласы әкімдігінің «Ульба» халыққа әлеуметтік қалалық әлеуметтік қызмет көрсету орталығы КММ (дағдарыстық жағдайларды шешу бойынша әлеуметтік-психологиялық көмек көрсету бөлімі). Директоры: Аубакирова Сания Мағауовна	1.Телефон; 2. Кеңес беру пункті; 3. Күндізгі емдеу бөлімі; 4. Баспана Күніне 4 рет тамақтану, психологиялық көмек, медициналық қызметтер, сабын өнімдерімен қамтамасыз ету ұйымдастырылған және т.б.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету стандартына сәйкес	Тәулік бойы (үзіліссіз және демалыссыз)	6 төсек орны бар баспана	Өскемен қаласы, 8 7232 77-19-22

Ұйымның атауы, басшының аты-жөні	Көмек көрсету бағыттары	Талап	Жұмыс кестесі	Қоныстану шарттары	Байланыс мәліметтері
«Отбасы орталығы» ҚФ Атқарушы директор Аташкина Людмила Михайловна	1.Телефон; 2. Кеңес беру пункті; 3. Күндізгі емдеу бөлімі; 4. БаспанаКүніне 4 рет тамақтану, психологиялық көмек, медициналық қызметтер, сабын өнімдерімен қамтамасыз ету ұйымдастырылған және т.б.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету стандартына сәйкес	Тәулік бойы (үзіліссіз және демалыссыз)	Төсекпен қамтамасыз ету	Семей қаласы, 8 7222 56-64-53
«Зайсан бастамашыл әйелдер қоғамы» қоғамдық бірлестігі Төраға Қашағанова Бисара Нұғманқызы	1. Қызмет алушыларды қабылдау, олардың әлеуметтік бейімделуі бойынша іс-шаралар өткізу. 2. Қызмет алушылардың жеке басының қол сұғылмауы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету. 3. Уақытша тұру ұйымдастыруда қолайлы моральдық -психологиялық ахуал құру. 4. 2016 жылғы 21 желтоқсандағы № 1079 стандартына сәйкес арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету стандартына сәйкес	Тәулік бойы (үзіліссіз және демалыссыз)	Төсек-орын, киім-кешек және негізгі қажеттіліктермен қамтамасыз ету.	Семей қаласы, 8 747 454 05 53 8 775 040 29 78

Дерек көзі: Жергілікті атқарушы органдары

1.2 Сенім телефоны қызметтері

№ Р/С	ҚЫЗМЕТ / CALL-ЦЕНТР АТАУЫ	ТЕЛЕФОН НӨМІРІ
1	Өрт қызметі	101
2	Полиция	102
3	Жедел жәрдем қызметі	103
4	Газ қызметі	104
5	Балалар мен жасөспірімдерге арналған сенім телефоны	111
6	Балалар мен жастарға арналған ұлттық сенім телефоны	150
7	Ана үйі (тәулік бойы ақысыз телефон)	8-800-080-7771
8	«Бала асырап алуды қолдау» (қоңырау шалу тегін)	1422

III. ҮЙДЕГІ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ КЕЗІНДЕГІ ӘРЕКЕТ ЕТУ НҰСҚАУЛЫҒЫ

Нұсқаулықтың осы бөлімінде үйдегі зорлық-зомбылықтың қазіргі жағдайында өзін қалай ұстау керектігі туралы мәселе қарастырылады. Көбінесе тұрмыстық зорлық-зомбылықтың құрбандары оларға қатысты дене немесе зорлық-зомбылықтың басқа да түрлері орын алғандығы туралы білмеуі мүмкін. Осы тұрғыда, бұл бөлімде тұрмыстық зорлық-зомбылықтың мәні анықталады және оқырманға тұрмыстық зорлық-зомбылықтың бар/жоқтығын анықтайтын бірқатар түрлері ұсынылады. Бұл бөлімде тұрмыстық зорлық-зомбылық сипаттамаларына қосымша, агрессордан қорғануға және тұрмыстық зорлық-зомбылықтың қайтадан қайталанбауына қатысты әрекеттердің алгоритмдері ұсынылады. Осылайша, бөлім біртіндеп келесі сұрақтарға 3 жауапты ұсынады: Мұны қалай тануға болады? Отбасындағы зорлық-зомбылықты қалай тануға болады? Өзіңізді және отбасы мүшелерін агрессордан қорғау үшін не істеуге болады?

ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ ДЕГЕН НЕ?

Тұрмыстық зорлық-зомбылық – отбасы-тұрмыстық қатынастар аясында бір адамның басқаға (басқаларға) қатысты дене зардабын және (неме-

се) психикалық зардап келтіретін немесе келтіру қаупі бар құқыққа қарсы қасақана әрекеті (іс-әрекеті немесе әрекетсіздігі). Көбінесе әйелдер мен балалар тұрмыстық зорлық-зомбылықтың құрбандары болып табылады. Әйелдер мен балаларға қатысты тұрмыстық зорлық-зомбылық көбінесе білім деңгейінің және әлеуметтік-экономикалық жағдайдың төмен болуы себепті туындауы мүмкін. Тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайы ресми берекелі отбасы болып есептелетін отбасында да туындауы мүмкін.

ОТБАСЫНДА ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫ ҚАЛАЙ ТАНУҒА БОЛАДЫ?

Отбасындағы зорлық-зомбылықтың төрт түрі бар, төмендегі сұрақтарға жауап бере отырып, серіктесіңіздің/күйеуіңіздің агрессивті қарым-қатынасын бар-жоғын біле аласыз:

1. ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ

- Сізді қасақана кемсіте ме, қорлай ма?
- Зорлық-зомбылықты мойындамайды немесе оны төмендете ме?
- Сізді отбасыңыздан, достарыңыздан оқшаулай ма?

- Жоғары оқу орнына, колледжге, мектепке баруға тыйым салады ма?
- Сіздің назарыңызға негізсіз талаптарды қояды ма?
- Сізді тәлімсушілік немесе опасыздық жасады деп айыптайды ма?
- Нені киюді, айтуды немесе қалай ойлауды бақылайды ма?
- Ақша шығынын бақылайды ма немесе қажет нәрсені сатып алуға жеткілікті ақша бермейді ме?

ҚОРҚЫТУ ЖӘНЕ ҮРКІТІП ҚОЮ

Сіздің серіктесіңіз келесі әрекеттерді жасай ма:

- Сізді денеңізге зардап немесе өлтіремін деп қауіп төндіреді ме?
- Сізге тиесілі заттарды жояды ма?
- Өтуге жол бермейді, сіздің жеке кеңістігіңізді бұзады ма?
- Өзіңізді немесе балаларды өлтіремін деп қорқытады ма?
- Электрондық поштаңызды, хат-хабарларыңызды немесе телефондағы хаттамаларды оқиды ма?
- Сіздің артыңыздан қалмайды ма?

2. КҮШ КӨРСЕТУ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҒЫ:

- Сізді соғады немесе ұрады ма?
- Сізді итереді ме?

- Жұдырықпен ұрып немесе сізге бөтен затты лақтырып жібереді ме, ауыртады ма?
- Сізді тебеді ме, жерге салып сүйрейді ме, тістейді немесе ұрады ма?
- Әдейі тұншықтырады ма, денеңізді күйдіреді ме?
- Сізге қарсы кез-келген қаруды (пышақ және т.б.) қолданады ма?

3. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ

Төмендегі берілгенінен серіктесіңіз келесі әрекеттерді жасады ма:

- Қаражат жеткілікті болса да, сізге үй шаруашылығына қажетті шығындарды төлеуден бас тартты ма?
 - Отбасылық бюджетті сізден жасырды және сізге отбасылық бюджет қол жетімді болмады ма?
 - Азық-түлік пен басқа да қажеттіліктерге ақша бермейді ме?
 - Балалардың шығыны үшін ақша бермеді ме?
- Жеке шығындар үшін ақша бермеді ме (мысалы, киім мен аяқ киім, дәретхана бұйымдары)?

4. СЕКСУАЛДЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ

Сексуалдық зорлық әйелдерге де, ерлерге де қатысты болуы мүмкін. Сіздің серіктесіңіз келесі әрекеттерді жасады ма?

- Сіздің наразылығыңызға немесе келісіміңіздің

болмауына қарамастан сіздің денеңізге қол тигізді ме?

- Сіздің еркіңізге қарсы жыныстық қатынасқа мәжбүрледі ме?

- Сізбен жыныстық қатынасқа түсу үшін қысым көрсетті ме немесе қорқытты ма?

- Сізді қорлайтын және ренжітетін жыныстық әрекеттер жасады ма?

- Жыныстық қатынас кезінде ауырады ма?

- Мысалы, мүшеқапты қолданбай сізбен қауіпті жыныстық қатынасқа түсу үшін қысым көрсетті ме?

Егер сіздің серіктесіңіз сіз қаламаған кезде жыныстық қатынасқа түссе бұл зорлау деп есептеледі. Сіз өзіңіздің серіктесіңізден қорқасыз ба? Серіктесіңіз сізге қарсы қандай да бір әрекет жасайды деп қорқып, өзіңіздің мінез-құлқыңызды немесе әрекеттеріңізді қаншалықты жиі немесе үнемі өзгертуге тура келеді?

Егер сіз жоғарыдағы сұрақтарға жауап беру кезінде және сізге және балаларыңызға қарсы зорлық-зомбылық әрекетін анықтасаңыз бұл туралы хабарлаңыз. Бұл туралы туыстарыңызға, достарыңызға немесе полицияға хабарлауыңызға болады (**102, 115, 150** нөміріне қоңырау шалу арқылы)

ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ ТҮРЛЕРІ:

Күш көрсету зорлық-зомбылығы – дене күшін қолданып, денені ауыртып денсаулыққа қасақана зиян келтіру.

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ

– адамның психикасына қасақана әсер ету, оны қорқыту, қорлау, бопсалау немесе құқық бұзушылықтарды немесе өмірге немесе денсаулыққа қауіп төндіретін, сондай-ақ психикалық, дене және жеке басы дамуының бұзылуына әкелетін әрекеттерді жасауға мәжбүрлеу (еріксіз көндіру) арқылы ар-намысы мен абыройын кемсіту.

Сексуалдық зорлық-зомбылық – адамның жыныс мүшелеріне тиіспеушілігіне немесе жыныстық еркіндігіне қауіп төндіретін құқыққа қарсы қасақана іс-әрекет, сондай-ақ кәмелетке толмағандарға қатысты сексуалдық сипаттағы іс-әрекеттер.

Экономикалық зорлық-зомбылық – адамды заңмен көзделген құқығы бар тұрғын үйінен, тамағынан, киімінен, мүлкінен, қаражатынан қасақана алыстату.

Сіз отбасыңыздағы зорлық-зомбылық туралы өзіңіздің туыстарыңызға (ата-анаңызға), немесе сеніп айтатын адамға және бұл туралы серіктесіңізге хабарламайтын адамдарға сеніп айта аласыз. Егер сіз тез арада қарым-қатынастарды үзбеу туралы шешім қабылдаған болсаңыз да, төтенше жағдай кезінде сізге қатысты басқа біреу зорлық-зомбылық жасап жатқанын білуі өте маңызды. Халықаралық тәжірибеге сәйкес,

тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары достарының арасында қауіпсіз сөз немесе кодтық сөз қолданады. Мысалы, «бақыт», «қызылт сары» т.б. Болашақта, зорлық-зомбылық болған жағдайда, достарыңызға қоңырау шалып, кодтық сөзді айта аласыз, содан кейін олар тиісті органдарға хабарласып, сізді құтқаруы керек. Отбасының қолдайтын мүшелері, достар сізге кез-келген қиын жағдайда көмектесе алады.

ӨЗІҢІЗДІ ЖӘНЕ ОТБАСЫҢЫЗДЫҢ МҮШЕЛЕРІН АГРЕССОРДАН/ ЖӘБІРЛЕУШІДЕН ҚОРҒАУ ҮШІН НЕ ІСТЕУГЕ БОЛАДЫ ?

ҚР «Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын-алу туралы» Заңына сәйкес тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында ішкі істер органдары табиғи немесе жыныстық зорлық-зомбылық фактісі бойынша бұлтартпау шараларын қолдана алады. Полиция күдіктіні қамауға алу, ескерту немесе айып тағуы мүмкін. Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу бойынша оқиғаның қоғамдық қауіптілігін саралап осыған орай қандай іс-шара қолдануды анықтайды⁸.

Полиция бекеттерінде арнайы дайындықтан өткен тұрмыстық зорлық-зомбылықпен күресетін арнайы бөлімшелері бар.

Төтенше жағдайда сіз 102-ге қоңырау шалыңыз немесе жергілікті полиция бөлімшесіне барып, оқиға туралы хабарлаңыз. Полиция бөлімшесінде олар көмек көрсете алады, болашақта қалай әрекет ету керектігі туралы кеңес береді.

⁸ 17 б. 3 т. «Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы» Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 4 желтоқсандағы № 214-IV Заңы (2018 жылғы 12 шілдеде толықтырылған)

Сонымен қатар, әйел дағдарыс орталықтарына жүгіне алады⁹. Дағдарыс орталықтары мен әйелдер мен балаларға арналған әлеуметтік психологиялық оңалту және бейімдеу орталықтары әйелдің одан әрі серіктесімен тұруға немесе кетуге шешім қабылдағанына қарамастан, қауіпсіз өмір сүру орнын, эмоционалды қолдау, кеңес, ақпарат беру және басқа да қызметтерді ұсына алады¹⁰.

Қауіпсіздік мақсатында құқық бұзушы сізді

таппауы үшін уақытша орналасқан жеріңізді жарияламағаныңыз жөн. Мұндай орталықтар, әдетте, аналарға да, олардың балаларына да арналған. Уақытша баспана сіздің барлық қажеттіліктеріңізді қамтамасыз етеді, оның ішінде тамақтану мен бала күтімі де кіреді. Мұндай орталықтарда болу ұзақтығы шектеулі, бірақ кейбір ұйымдар тұрғын үй табуға және жұмысқа орналасуға көмек көрсетеді.

ӘЙЕЛДЕР ҮШІН ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙЛАР КЕЗІНДЕ ІС-ӘРЕКЕТ ЖОСПАРЫ

Қауіпсіздік жоспары зорлық-зомбылық жағдайында сізді мүмкіндігінше қорғап, зорлық-зомбылықтан шығуға көмектеседі.

Егер сіз отбасылық зорлық-зомбылықты серіктесіңізден немесе бұрынғы серіктесіңізден, сондай-ақ отбасы мүшесінен немесе қамқоршыңыздан көрген болсаңыз, қауіпсіздік жоспарын, сондай-ақ қашудың ықтимал жолдарын қарастырағыңыз жөн.

Қашу жоспары зорлық-зомбылық жағдайында үрейді азайтады.

Қашу жоспарын құрған кезде, өзіңізге қарсы зорлық-зомбылықты жою үшін қашудың барлық нұсқаларын қарастырған жөн.

Егер сіздің аяғыңыз ауыр болса немесе сіздің балаларыңыз жаныңызда болса, қауіпсіздік жоспарында зорлық-зомбылық кезінде оларды қалай қорғау керектігі және кетіп қалсаңыз, оларды қорғау үшін не істеу керек екендігі көрсетілуі керек.

Сіздің балаларыңыз бар болаған кезде. Қауіпсіздік жоспары мен олармен бірге қауіпсіз

⁹ Қазақстандағы әйелдерді қолдау дағдарыс орталықтарының байланыстарын осы анықтамалықтың 1 бөліміндегі қараңыз, немесе осы <https://telefon150.kz/> сілтемеге қараңыз

¹⁰ Сенім телефон қызметіне жүгінуіңізге болады, мысалы 150 номеріне

жерге қашу жоспарын тәжірибе жүзінде қолдану керек, сондай-ақ оларға сенім телефондары арқылы хабарласуды, көршілермен байланыс орнатуды және / немесе егер олар қорқатын болса, туыстары мен отбасының достарының жүгіну-ді үйрету керек.

МАҢЫЗДЫ ҚҰЖАТТАР / ЗАТТАР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ САҚТАУ

Бұл құжаттарға жеке куәлік, туу туралы куәлік/тер (бала/лар болған кезде), неке туралы куәлік, сондай-ақ сіздің аты -жөніңіз көрсетілген кез-келген басқа заңды құжаттар кіреді.

Егер сіз түпнұсқаларды сақтай алмасаңыз, олардың көшірмелерін жасап, сақтай аласыз. Сондай-ақ, құжаттардың көшірмелерін (жеке куәлік, туу туралы куәлік және т.б.) сізге қажет жағдайда бере алатын жақын досыңызда / құрбыңызда сақтай аласыз.

Сөмке дайындаңыз. Сіз осы сөмкеге құжаттарыңызды және болашақта сізге қажет пайда бола алатын уйдегі заттарыңызды сақтай аласыз. Бұл сөмкені үйден тыс жерде, ең алдымен қауіпсіз жерде сақтаңыз. Егер сізде сөмкені сақтай алатын сенімді досыңыз болмаса, оны бейта-

рап жерде сақтау бөлмесінде сақтаңыз. Сөмкені серіктесіңіз/жәбірлеуші таба алмайтын жерде сақтау маңызды.

ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ ҮШІН ҰЯЛЫ ТЕЛЕФОН САТЫП АЛЫҢЫЗ

Барлық дерлік ұялы телефондар арқылы жедел қызметтерге тарифсіз хабарласа аласыз.

Құқық қорғау қызметіне немесе қолдау қызметіне (сенім телефоны, дағдарыс орталықтары) қоңырау шалу қажет болса, телефонды зарядталған және дайын күйінде ұстаңыз. Бұл телефонды серіктеске/жәбірлеушіге көрсетпеген жөн. Мүмкін болған жағдайда, зарядты телефонды әрдайым көрінбейтін қауіпсіз жерде сақтаған жөн.

ЖЕКЕ БАНКТІК ШОТЫҢЫЗДЫ НЕМЕСЕ БАНКТІК КАРТАҢЫЗДЫ АШЫҢЫЗ

Ақшасы аз болса да, әрқашан шот болу керек, шоттағы қаражат тек сізге ғана қолжетімді болу керек. Банк өкіліне сізбен бірге тұратын адам сіздің шот / карта ашқаныңызды білмеуі сіз үшін өте маңызды екенін хабарлаңыз.

ҚАШУ ЖОЛДАРЫН ОЙЛАСТЫРЫҢЫЗ

Егер сіздің серіктесіңіз / ренжітетін адамыңыз шабуыл жасаса немесе қақтығыс бастаса, сізге қайда бара алатындығыңызды білуіңіз керек.

Шығатын жолы жоқ кішкентай жабық кеңістіктерден аулақ болыңыз (мысалы, шкафтар немесе жуынатын бөлмелер) немесе қару-жарақ бөлмелері (мысалы, ас үй). Мүмкін болса, дау туындаған кезде телефон және сыртқы есігі немесе терезесі бар бөлмеге барыңыз.

Кодтық сөздерді, соның ішінде балаларға да арналған сөздерді де міндетті түрде ойластыру қажет. Балаларыңызға, достарыңызға, көршілеріңізге немесе әріптестеріңізге сіздің қауіпті жағдайда болып жатқаныңызды білдіретін сөз, сөйлем немесе сигнал ойластырыңыз. Оны естігеннен кейін олар полицияға қоңырау шалу керек.

- Зорлық-зомбылық кезінде өзіңіздің ішкі түйсігіңізге сенгеніңіз дұрыс - кейде қашып кету керек, кейде - ренжітетін адамды тыныштандыру керек.

- Егер жағдай өте қиын болса, қажетті заттарды ала алмасаңыз да, тез арада үйден шығып кетіңіз. Сіздің өміріңізге қауіп төніп тұруы мүмкін.

- Егер зорлық-зомбылық қайталанатын болса, сізге келесі әрекеттеріңіз туралы ойланған жөн. Кез-келген қауіпті жағдайда сабырлы болу керек. Қарсы агрессияны көрсету одан сайын ашуды күшейте береді.

ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ АКТІЛЕРІ ТУРАЛЫ ҚҰЖАТТАРДЫ РӘСІМДЕҢІЗ

(ҰРЫП-СОҒУ, ЗАҚЫМ КЕЛТІРУ ЖӘНЕ Т.Б.)

Егер сіз полицияға әр оқиға туралы хабарламасаңыз да, егер жағдай толығымен бақылаудан шықса, зорлық-зомбылықты дәлелдей алу үшін өзіңіз үшін егжей-тегжейлі жазбаларды жасаңыз. Кейде зорлық-зомбылық сипаты туралы дәлелдер сізге қамқорлықты алуға немесе зиянды өтеуге немесе жәбірлеушіні бас бостандығынан айыруға көмектеседі.

Сіз бұл жазбаларды сенімді досыңызға жіберіп, жәбірлеушіңіз оларды тауып алмауы үшін басқа қауіпсіз жерде сақталуын сұрай аласыз. Егер сізде сенімді адам болмаса, оны серіктесіңіз/күеуіңіз таба алмайтын жерде сақтаңыз.

Дене, сексуалдық, эмоционалдық, қаржылық немесе басқа зорлық-зомбылық түрлерімен байланысты болмауына қарамастан кез келген

оқиғалардың күні мен уақытын жазып алыңыз. Не болғанын, соның ішінде не істегеніңізді және серігіңіздің/жәбірлеушіңіздің зорлық-зомбылыққа дейін, кезінде және одан кейін не істегенін және басқа біреудің қатысқандығын (балалар, отбасы мүшелері) немесе куәгері болғанын жазып алыңыз.

Бұл туралы заңды құжат ретінде ойлаңыз және мүмкіндігінше эмоционалды тілді қолданбай бейтарап тілмен жазуға тырысыңыз.

Егер сіз зорлық-зомбылықтан зардап шексеңіз, серігіңіздің/жәбірлеушіңіз денеңіздің көгерткен жерлерін, кесілген жерлерін немесе сіздің мүлігіңізге, үйіңізге келтірген зиянын суретке түсіріңіз.

Егер ол қорқытып немесе мәжбүрлейтін мәтіндік хабарламалар, электрондық пошталар немесе жазбаша хабарламалар жіберетін болса, оларды сақтап, өзіңіздің жеке файлыңызда сақтаңыз.

Егер зорлық-зомбылық әрекеті қатал болса, ұрып-соғу, бір мүшеңіздің сынуына алып келген жағдайда, ұрып-соғу немесе зақымды жазбаша рәсімделуі үшін ең алдымен травматология пунктіне хабарласыңыз. Егер де сізді травматология

пунктіне қабылданбаған жағдайда емханаға хабарласыңыз. Егер жағдайыңыз тым нашар болса, жедел жәрдем шақырыңыз.

Дәрігерге дене жарақатын көрсетуді ұмытпаңыз, ауыр тұрған жерлеріңіз туралы хабарлаңыз. Ұрып-соғу туралы барлық деректерді кезекші дәрігер медициналық кітапқа жазуы керек. Бұны өзіңіз бақылауыңыз керек.

Дәрігерге барудың нәтижесі ретінде сіздің дене жарақаттарыңыз туралы медициналық мекемеге барғаныңызды растайтын анықтама болуы керек. Куәлікте картаның нөмірі, өтініш берілген күні, дәрігердің аты, әкесінің аты, медициналық мекеменің мөрі көрсетілуі керек. Мұндай куәлік сіздің ісіңіздегі полицияның негіздемесі болып табылады.

Егер адам ауруханаға зорлық-зомбылық белгілерімен барса, медициналық мекемелер мұндай жағдайлардың барлығын полицияға хабарлауға міндетті. Тәртіп сақшылары өз кезегінде тексеру жүргізіп, жәбірленушіге сот-медициналық сараптамаға жолдама беруі керек. Құқық бұзушының әрекеті (бап) саралануы сараптама нәтижелеріне тікелей байланысты болады.

БОЛАШАҚТА ЖЕКЕ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккендердің көпшілігі қатыгез күйеуіне материалдық жағынан тәуелді болады, туыстарының айыптарынан қорқады немесе отбасын сақтап қалу үміті үшін шыдайды. Бірақ, ең алдымен серіктесінің/жәбірлеушінің өзінің қайда екенін білсе, кек алады деп қорқады.

Алайда, сіз кейбір қауіпсіздік шараларын сақтау арқылы қауіпсіз жағдайда қаласыз және бұзушықшыға өз жоспарлағаныңызды білуіне жол бермейсіз.

Әсіресе сіз үй, ұялы телефон немесе компьютерді қолданған жағдайда тұрмыстық зорлық-зомбылық және қатыгездік жағдайында көмек сұраған кезде, сізді ренжеткен адам қайда жүгінгеніңізді білмегені өте маңызды. Тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайында көмек сұрап жүгінгенде досыңыздың немесе көршіңіздің телефонынан қоңырау шалыңыз немесе қоғамдық ақылы телефонды қолданыңыз.

Әдетте, төтенше жағдайлар туындаған кезде қоғамдық телефондарынан жедел қызметтерге қоңырау шалу тегін (ең көп қолданылатын нөмір

– 102), (сенім телефонына шалу жасаңыз, жоғарыда 1 тараудан қараңыз).

Ұялы телефонның параметрлерін мезгіл сайын тексеріп отырыңыз. Қазіргі уақытта смартфондағы көптеген қолданбаларды сіздің ренжеткен адам қоңырауларыңызды тыңдау, мәтіндік хабарларды оқу, интернетті бақылау немесе орналасқан жеріңізді бақылау үшін пайдалана алады. Осындай жағдайдың қалыптаспауы үшін алдын-ала бәрін ойластырыңыз.

Мүмкін болса, екінші ұялы телефонды сатып алыңыз.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған кейбір баспаналар соққыға жығылған әйелдерге ұялы телефондарды ұсынады.

Қауіпсіз компьютерді пайдаланыңыз. Егер сіз Интернеттен көмек іздесеңіз, компьютерді үйден тыс жерде қолдансаңыз қауіпсіз болады. Сіздің ренжетушіңіз кіре алатын компьютерде, планшетте немесе смартфонда Интернеттегі тарихты жоюдың жолдары болса да, бұл ол үшін сіздің бірдеңе жасырғыңыз келетіні туралы сигнал ретінде болуы мүмкін. Пайдаланушы аты мен құпия сөзді өзгертіңіз. Егер сіздің серіктестігіңіз/жәбірлеушіңіз есептік жазбаларыңызға

қалай кіруге болатындығын білсе, электрондық поштаны, жедел хабар алмасу, Интернет-банкинг және басқа есептік жазбалар үшін жаңа пайдаланушылар мен құпия сөздерді ойлап табыңыз.

Егер де сіз тұрғылықты жеріңізде қалатын болсаңыз, күнделікті жүретін сапар кестесін өзгертіңіз. Әрқашан ұялы телефон өзіңізбен бірге болсын және егер сіз бұрынғы ренжіткен адамды кездестірсеңіз, жедел қызмет (полицияға 102 номеріне және сенім телефондарына, жоғарыда 1 тарауды қараңыз) көрсететін орындарға қоңырау шалуға дайын болыңыз.

Қиянат жасаушы серіктесіңізге қарсы соттың тыйым салу нұсқамасын немесе қорғаныс бұйрығын алу мүмкіндігін қарастырыңыз. Алайда, сіз тыйым салушы бұйрықпен өзіңізді жалған қауіпсіздік жағдайында екенмін деген сенімде болмаңыз. Сіздің жәбірлеушіңіз бұйрықты елемей мүмкін, ал полиция оның бұйрықты орындауы үшін ештеңе істей алмауы мүмкін.

Егер сіз қорлаудың немесе қиянаттың құрбаны болсаңыз, сіз тыйым салатын бұйрықтардың қалай орындалатынын мұқият оқып шығуыңыз керек. Қылмыскердің түрмеге жеткізілуі туралы анықтап біліп алыңыз. Егер полиция құқық

бұзушымен жай ғана әңгімелесетін босла немесе мысал келтірсе, сізді ренжіткен адам полиция ештеңе істемейді және сізге одан әрі ізіңізден түсуіне құқылы деп деп ойлауы мүмкін. Немесе ашуланып, кек алуы мүмкін.

Егер қылмыстық іс ашылса, көптеген жағдайда іс сотқа жіберіледі. Сот залында сізден және куәгерлерден жауап алынады. Сіздің медицина-лық құжаттарыңыз бойынша сараптама тағайындауына өтініш жасау керексіз. Сараптама денсаулыққа келтірілген зиянның ауырлығын анықтауға арналған. Соттың барлық сатыларын-да сот сізді қылмыскермен татуластыруға, күйе-уінің / балаларыңыздың әкесінің болашақ сот-ты болушылығымен қорқытатындығына дайын болыңыз.

Сіз орта есеппен айына екі рет сотқа баруға мәжбүр боласыз. Егер де сіз соттың бір отырысына қатыса алмасаңыз, онда бұл автоматты түрде істің тоқтатылуын білдіреді: процессуалдық ережелерге сәйкес, бұл жағдайда сізде бұдан әрі құқық бұзушыға қатысты ешқандай шағымдарыңыз жоқ деп саналады.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық пен қатыгездіктен кейін қалған реніштің іздері терең. Сіздің ба-

сыңызда болған ауыртпалық жағымсыз жағдайдан аулақ болғаннан кейін көп уақыт бойы есіңізден кетпеуі мүмкін.

Сізге эмоциялармен, қорқынышты естеліктермен немесе сіз ұмыта алмайтын тұрақты қауіптілікпен күресуге болады.

Немесе сіз өзіңізді әлсіз сезінуіңіз, басқа адамдарға сене алмауыңыз мүмкін. Бірақ тұрақты зорлық-зомбылықтан зардап шеккендерге кеңес беру, психотерапия және қолдау топтары сізге басынан өткерген нәрселердің саналы түрде түсінуіңізге және жаңа және салауатты қарым-қатынасты қалай құруға болатындығын білуге көмектеседі.

IV. БАЛАЛАРДЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТАН ҚОРҒАУДЫҢ АЛГОРИТМІ

Балалар - бұл тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайындағы ең осал әлеуметтік-демографиялық топ. Тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайында балалар құрбан немесе тұрмыстық зорлық-зомбылықтың куәгері бола алады.

Балалар құрбан ретінде. Құрбан рөліндегі жас балалар ересектер тарапынан жасалған агрессияға немесе зорлық-зомбылыққа шағымдана алмайды. Бұл балалар мен агрессорлардың арасындағы биліктің тең емес қарым-қатынасына байланысты. Үлкен балалармен салыстырғанда жас балалар тікелей агрессия немесе зорлық-зомбылық орын алған кезде ересектердің мінез-құлқындағы өзгерістер туралы дұрыс айта алмайды. Сонымен қатар, агрессия немесе зорлық-зомбылық ауызша және физи-калық болуы мүмкін. Құқық бұзушыдан қорғану үшін алты жасқа дейінгі балалардың мәдени капиталы мен әлеуметтік тәжірибесі жоқ. Бұл жағдайда ересек отбасы мүшелері жас балалардың шағымдарын қалай тіркеу керек екендігін білу керек және тіркеуге дайын болуы керек. Ересек адам баланың шағымын байқаған

жағдайда, бұл алты жасқа толмаған балаларға қатысты жасалған зорлық-зомбылық анықтама-сының алғашқы белгісі екендігін білу керек.

Балалар куәгер ретінде. Тұрақты зорлық-зомбылықтың куәгері болған балаларда басқа балаларға қарағанда эмоционалды және мінез-құлық проблемалары көбірек болады. Тіпті кішкентай балалардың өздері де қатты қорқуы және мықты әсерде болуы мүмкін. Көпшіліктің пікіріне қарамастан, балалар жақсы көретін адамдар арасындағы зорлық-зомбылық жағдайлары балаларға олардың өздері зорлық-зомбылықтың құрбаны болғандай әсер етуі мүмкін. Егер зардап шеккен адам өзінің қауіпсіздігі немесе балаларының қауіпсіздігі үшін қорқатын болса, балаларды мүмкіндігінше тезірек бұл жағдайдан алып кетуі керек.

БАЛАЛАРҒА ҚАТЫСТЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ

Балаларға қатысты зорлық-зомбылық ата-аналары немесе басқа жауапты тұлғалар, құрдастары, серіктестері немесе бейтаныс адамдар

жасағанына қарамастан, 18 жасқа толмаған адамдарға қатысты барлық зорлық-зомбылықты қамтиды.

Зорлық-зомбылық балалардың физикалық және психикалық дамуына әсер етеді, олардың оқу дағдыларын, ауызша қарым-қатынас жасау немесе құрдастар тобына қосылу қабілеттерін төмендетеді.

Зорлық-зомбылық балалардың дамуына кедергі келтіруі мүмкін, олардың толыққанды ересектер мен жақсы ата-ана болуларына кедергі болуы мүмкін. Зорлық-зомбылық ең соңғы формаларында тіпті өлімге әкелуі мүмкін.

БАЛАЛАРҒА ҚАТЫСТЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ ТҮРЛЕРІ

Көп жағдайда балаларға қатысты зорлық-зомбылық, әдетте, баланың дамуының әртүрлі кезеңдерінде орын алатын тұлға аралық зорлық-зомбылықтың алты негізгі түрінің бірін қамтиды.

1) Қатыгездік (зорлық-зомбылықты қоса алғанда) физикалық, сексуалдық және психологиялық / эмоционалдық зорлық-зомбылықтан тұрады; сәбилерді, балалар мен жасөспірім-

дерді ата-аналары, қамқоршылары және басқа да жауапты адамдар көбінесе үйде, сондай-ақ мектептер мен балалар үйлері сияқты жерлерде қараусыз қалдырады және елемейді.

2) қорқыту (кибершабуылды қоса) - бұл басқа баланың немесе балалар тобының агрессивті мінез-құлқы, олар ағайынды және қарындас емес, сонымен бірге жәбірленушімен романтикалық қарым-қатынаста емес. Бұл қайталанатын физикалық, психологиялық немесе әлеуметтік зиянға әкеліп соғады және көбінесе балалар жиналатын мектептер мен басқа жерлерде және Интернетте болады.

3) Жастар арасындағы зорлық-зомбылық 10-29 жас аралығындағы балалар мен жастар арасында шоғырланған, көбінесе достар мен бейтаныс адамдар арасында қоғамдық жерлерде кездеседі, қорқытуды және қарумен немесе оларсыз физикалық шабуылдарды, бандалық зорлық-зомбылықты қамтуы мүмкін.

4) Жыныстық қатынастағы жолдасы тарапынан зорлық-зомбылық (немесе тұрмыстық зорлық-зомбылық) жақын серіктес немесе бұрынғы серіктес тарапынан физикалық, сексуалдық және эмоционалдық зорлық-зом-

былықты қамтиды. Ер адамдар да құрбан болуы мүмкін, бірақ серіктеске жақын зорлық зорлық-зомбылық негізінен әйелдерге әсер етеді. Бұл әдетте ерте немесе мәжбүрлі некеге тұрған қыздардың жағдайында орын алады.

5) сексуалдық зорлық-зомбылыққа келісімсіз немесе қастандық жасау арқылы орын алатын жыныстық қатынас, сондай-ақ байланысқан адаммен байланысты емес жыныстық сипаттағы әрекеттер кіреді (мысалы, жыныстық қудалау); жыныстық адам саудасы және Интернеттегі пайдалану актілері)

6) Эмоционалды немесе психологиялық зорлық-зомбылық баланың қимылын шектеу, мазақ ету, қорқыту және үрейлету, дискриминация, бас тарту және дұшпандық қарым-қатынастың басқа да физикалық емес нысандарынан тұрады.

ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ӘСЕРЛЕРІ

Баланың зорлық-зомбылыққа қатысты реакциясы бірнеше факторларға, оның жасына, жынысына, жеке басына және отбасындағы рөлге байланысты болады. Тікелей әсерлердің кейбіріне мыналар жатуы мүмкін:

- Болып жатқан жағдай үшін өзін кінәлі сезіну
- Ұйықтаумен қиындықтар, мысалы, түнде жаман түс көру
- Саусақты сору және түнде зәрін ұстамауы секілді әрекеттер арқылы бала дамуының ерте-рек кезеңінде кейін шегінуі
- Баланың бойында мазасыздану немесе қорқыныш сезімінің артуы
- агрессивті немесе деструктивті мінез-құлық
- Адамдар мен оқиғалардан алыстай бастайды, тұйық мінезін көрсетеді
- Қорлаудың құрбаны немесе қылмыскері болады
- Жануарларға деген агрессия және қатыгездік
- Стресске байланысты аурулар, мысалы, бас ауруы немесе іштің ауыруы
- Кептелу сияқты сөйлеу қиындықтарының көрінісі
- Есірткі және алкогольді ішімдік қолдану (жастар арасында).

ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ ӘСЕРЛЕРІ

Қатыгез үй жағдайында өскен бала өз

мәселелерін бейбіт жолмен емес, зорлық-зомбылық жолымен шешуді үйренеді. Ұзақ мерзімді әсерлердің кейбіріне ересектермен қарым-қатынаста ата-аналардың рөлдік үлгілері мен мінез-құлықтарын көшіру жатуы мүмкін.

Балалар басқа адамдарды кемсіте алатындығын білуі мүмкін, өйткені өздері куәгер болған зорлық-зомбылық жағдайында соның бәрін көрді. Тиісті қолдау және кеңес беру балаларға өсіп-өнуге көмектеседі және басқаларға сенім мен құрметпен қарауды үйретеді.

ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫ ТОҚТАТУ ҮШІН ҚОЛДАУ ІЗДЕҢІЗ!

Тұрмыстық зорлық-зомбылық өздігінен шешілмейді. Егер сіз зорлық-зомбылыққа қарсы шара қолдану үшін қолдау сұрасаңыз, бұл сіздің балаңызға зорлық-зомбылыққа жол берілмейтіндігін және оны тоқтату керектігін көрсетеді. Ерлі-зайыптылар үшін деструктивті мінез-құлыққа қарсы тұруға және өзгертуге көмектесетін кәсіби ұйымдар бар.

Дәрігерге кеңес және ұсыныстар алу үшін жүгініңіз немесе ата-ананың немесе үйдегі зорлық-зомбылық құрбандарының сенім

телефонына қоңырау шалыңыз. Маскүнемдікке немесе есірткіге тәуелді болған ата-ана кәсіби емдеуді, оның ішінде кеңес немесе медициналық емдеуді қажет етеді. Барлық зиянды заттарды балалардың қолы жетпейтін жерде сақтаңыз.

ӨЗІҢІЗДІҢ БАЛАҢЫЗҒА ҚАЛАЙ КӨМЕКТЕСЕ АЛАСЫЗ?

Сіз балаңызға тұрмыстық зорлық-зомбылықтан эмоционалды түрде арылуына көмектесе аласыз:

- Зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл жасау үшін қолдау алыңыз.
- Балаларды қауіпсіз жерге апарып, оларды зорлық-зомбылықтан қорғаңыз.
- Балаңызға дөрекі мінез-құлықтың дұрыс еместігін және өзіңіз ашуды басқарудың және мәселелерді шешудің басқа тәсілдерінің үлгісі болыңыз
- Баланы қатал жағдайлардың ешқайсысына олардың кінәсі болмағанына сендіріңіз.
- Сіз оларды қаншалықты жақсы көретіндігіңізді айтыңыз және оларды жиі құшақтаңыз.
- Оларды өздерінің сезімдері туралы ашық айтуға талпындырыңыз.

- Қажет болса, балаңызға қосымша көмек алыңыз.

- Балаңызға эмоционалды қолдау көрсету үшін ересектердің қолдауын алыңыз.

- Барлық отбасы мүшелеріне кеңес беру сияқты кәсіби көмек іздеңіз.

ҮКІМЕТТІҢ ТАРАПЫНАН ҚАНДАЙ ШАРАЛАР ЖҮЗЕГЕ АСЫРЛУЫ ҚАЖЕТ?

Балалар зорлық-зомбылықсыз қауіпсіз үй жағдайында өмір сүруге құқылы. Үкімет балалар мен әйелдердің үйлеріндегі қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін негізгі жауапкершілікке ие және оны қамтамасыз ету үшін бірнеше маңызды қадамдар жасай алады.

1. Отбасындағы зорлық-зомбылықтың балаларға тигізетін әсері туралы хабардарлықты арттыру.

Отбасындағы зорлық-зомбылық бәріне, соның ішінде оған ұшыраған балаларға да зиян тигізетіні және оны тоқтатуға болатындығы бәріне түсінікті болуы керек. Отбасындағы зорлық-зомбылықты растайтын және оның балаларға әсерін елемейтін сенімді қоғамда жою керек.

Үкіметтер жүргізетін қорғаныс саясаттары зорлық-зомбылықты негіздейтін көзқарастар мен дәстүрлерді өзгертумен қоса біріктіріліп жүргізілу керек. Үйдегі зорлық-зомбылық жағдайлары үнсіздікпен аяқталғанға дейін, зорлық-зомбылық жалғаса береді.

2. Балаларды қорғайтын мемлекеттік саясат пен заңдарды қалыптастыру

Заңнама мен саясат үйдегі зорлық-зомбылық қылмыс, кінәлілер жазаланатын болады және жәбірленушілер қорғалады деген идеяны күшейтуі керек. Бұл шаралар балаларды қорғауға және тұрмыстық зорлық-зомбылықтың балаларға тигізетін әсерін болдырмауға бағытталған. Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың криминализациясы зорлық-зомбылықтың әр адамның жеке ісі еместігі және оған жол берілмейтіндігі туралы қоғамға нақты сигнал береді. Қорғау заңдарын қолдануы мен құқық бұзушылардың жауапқа тартылуы өте маңызды. Соттар отбасындағы зорлық-зомбылық құрбандарының және олардың балаларының қауіпсіздігін қамтамасыз ететін арнайы саясатты жүзеге асыру керек.

3. Отбасындағы зорлық-зомбылықпен күресетін әлеуметтік қызметтердің қызметін күшейту

Үкімет үйдегі зорлық-зомбылықтың алдын алатын және ересек құрбандарына қолдау көрсетудің жалпы мән-мәтінінде отбасылық зорлық-зомбылыққа душар болған балаларды қолдауға арнайы ресурстар бөлуі керек. Отбасындағы зорлық-зомбылыққа ұшыраған балаларды қолдауға бағытталған іс-шаралар ұзақ мерзімді зиянды азайту үшін өте маңызды. Бұл балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған бірнеше инновациялық бағдарламалар бар, мысалы, балалармен жұмыс жасайтын арнайы оқытушылар. Балаларға қатысты зорлық-зомбылық фактілерін анықтауға дағдыланған білікті маман бұл әрекеттердің алдын алып, балаларға қолдау көрсете алады. Балаларға қатысты зорлық-зомбылықты ертерек анықтау бағдарламасының аясында медицина қызметкерлері де кіруі мүмкін. Бұл қызметкерлер әйелдермен жұмыс істей алады, үнсіздікке ықпал ете алады және әйелдерді көмек іздеуге итермелейді.

АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ ЖАУАПКЕРШІЛІК

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы) басшылығымен 10 халықаралық агенттіктер тобы INSPIRE атты ғылыми негізделген технологиялар пакетін дайындады және бекітті: балаларға қатысты зорлық-зомбылықты тоқтатудың жеті стратегиясы. Пакеттің мақсаты балаларға және зорлық-зомбылықты жою үшін ТДМ 16.2 (Тұрақты даму мақсаттары) мақсатына жетуде мемлекеттерге көмектесу болып табылады. Стратегиялар бірнеше түрлі зорлық-зомбылық түрлеріне профилактикалық түрде әсер етеді, оны ішінде психикалық денсаулық, білім беру және қылмысты азайту сияқты салалардағы артықшылықтарға ие.

INSPIRE, ЖЕТІ СТРАТЕГИЯ:

Заңдарды орындау және қолдану (қатаң тәртіпке тыйым салу және алкоголь мен атыс қаруына қол жеткізуді шектеу);

Нормалар мен құндылықтар өзгереді (қыздардың жыныстық зорлық-зомбылығын немесе ұлдар арасындағы агрессивті мінез-құлықты негіздейтін нормалар өзгереді);

Қауіпсіз жағдайлар (зорлық-зомбылық үшін тұрғылықты жердегі «ыстық нүктелерді» анықтау және проблемалық бағытталған полиция және басқа да араласулар арқылы жергілікті себептерді кейіннен жою);

Ата-аналар мен қамқоршыларды қолдау (жас ата-аналарға ата-аналық білім беру);

Табыс және экономиканы нығайту (микрoқаржыландыру және гендерлік теңдік туралы оқыту);

Жауап беру қызметтерін ұсыну (зорлық-зомбылыққа ұшыраған балалардың тиімді жедел көмекке қол жеткізе алатындығын және тиісті психоәлеуметтік қолдауды қамтамасыз ету)

Білім беру және өмірлік дағдылар (өмірлік және әлеуметтік дағдылар бойынша білім беру және оқыту).

V. МЕМЛЕКЕТ ТАРАПЫНАН ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ ҚҰРАЛДАРЫ

Отбасын дамыту Қазақстанның әлеуметтік саясатының басым бағыты болып табылады, осыған байланысты республикада отбасы мен отбасы құндылықтарын сақтау және нығайту бойынша шаралар жүзеге асырылуда. Сонымен, 2016 жылы қабылданған Қазақстан Республикасындағы отбасы және гендерлік саясаттың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы отбасы институтын қолдау шараларын жүзеге асыруға бағытталған. Осы жоспарланған іс-шаралар тізіміне Қазақстандағы

отбасын қолдау тетіктері кіреді. Атап айтқанда, балалары бар және толық емес отбасылар үшін сапалы әлеуметтік қызметтерге қол жетімділікті жақсарту және арттыру ұсынылады. Тұжырымдама отбасындағы зорлық-зомбылықтың барлық түрлеріне нөлдік төзімділікті қажет етеді.

Қазақстандағы отбасыларды қолдауға бағытталған нормативтік актілер (1-суретті қараңыз) отбасылардың мәртебесін / санатын және жәрдемақылардың түрі мен мөлшерін анықтайды.

Сурет 1. Мемлекет тарапынан Қазақстандағы отбасыларды қолдау құралдары

Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 26 желтоқсандағы № 518-IV Кодексі	«Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын-алу туралы» Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 4 желтоқсандағы N 214-IV Заңы
«Халықты әлеуметтік қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 16 қарашадағы № 477- I Заңы	«Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақылар туралы» Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 28 маусымдағы №63-III Заңы
«Мүгедектікке, асыраушысынан айрылғандарға және жасына байланысты мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақылар туралы» Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 16 маусымдағы № 126-I Заңы	Арнайы әлеуметтік қызметтер туралы Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 29 желтоқсандағы № 114-IV Заңы
«Мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 17 шілдегі № 246-II Заңы	«2030 жылға дейінгі отбасы және гендерлік саясат» Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 6 желтоқсандағы тұжырымдамасы

«2030 жылға дейінгі әлеуметтік даму» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 24 сәуірдегі № 396 тұжырымдамасы	2016 жылғы 1 қаңтардағы «5 институционалды реформаны жүзеге асыру жөніндегі Ұлт жоспары – 100 нақты қадам»
2020 жылға дейінгі Қазақстан Республикасының жастар саясатының 2013 жылғы 27 қаңтардағы № 191 тұжырымдамасы	«Нұрлы жер» тұрғын үй құрылысының 2018 жылғы 22 маусымдағы № 372 мемлекеттік бағдарламасы
«7-20-25» тұрғын үй ипотекалық несиелендірудің Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 2018 жылғы 31 мамырдағы № 107 қаулысымен мемлекеттік бағдарламасы мақұлданды	Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасының екінші бағыты аясында 2017-2021 жылдарға арналған «Бастау» жобасы
2019 жылғы 30 қаңтардағы № 27 Жастар жылына арналған Жол картасы	«Бизнестің жол картасы 2020» бизнесті дамытуды қолдаудың 2018 жылғы 25 тамыздағы № 522 мемлекеттік бағдарламасы
«Еңбек» нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017 – 2021 жылдарға арналған 2018 жылғы 13 қарашадағы № 746 мемлекеттік бағдарламасы	«Тұрғын үй қатынастары туралы» Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 16 сәуірдегі № 94-І Заңы

2019 жылы Қазақстандық «Рухани-жаңғыру» қоғамдық даму институты жүргізген «Қазақстандағы отбасы-демографиялық саясат» тақырыбындағы сауалнаманың деректері көрсеткендей, халық арасында танымал Мемлекеттік бағдарламалар – бұл «Қолжетімді баспана 2020» (респонденттердің 44,1%), көп балалы отбасыларды қолдау бойынша жаңа бағдарлама «Бақытты отбасы» (респонденттердің 35,7%) және «Жас отбасы» ипотекалық несиесі (балалы отбасылар

үшін тұрғын үй сатып алу бағдарламалары).

Халықтың мемлекет тарапынан отбасыларды (көп балалы, толық емес отбасыларды, қарт адамдарды) қолдауға қанағаттануы сұралғандардың 35,4% - ы бұл көмекті жеткіліксіз деп санайтынын көрсетеді. Мемлекет тарапынан отбасыларға көмек респонденттердің 28,8%-ы оң бағалауда. Жауап бергендердің 28,4% - ы көмекке мұқтаж адамдардың барлығы қолдау ала алмайды деп санайды¹¹.

¹¹ Қазақстандық «Рухани-жаңғыру» қоғамдық даму институты жүргізген «Қазақстандағы отбасы-демографиялық саясат» тақырыбындағы сауалнаманың деректері (2019 жыл)

Халық мемлекет тарапынан қандай көмекті неғұрлым тиімді деп бағалайды? Көп балалы отбасылар үшін ақшалай көмекті тиімсіз деп есептейтін сұралғандардың 14,8% - ына, керісінше, ақшалай көмек көрсету тиімді деп есептейтін респонденттер 82,3% (әрбір екінші адамға дерлік) құрады. Көп балалы отбасылар үшін жеңілдікті тұрғын үй респонденттердің 80%-ы тиімді деп санайды. Жеңілдетілген тұрғын үйдің тиімсіздігіне күмәнданғандар 15,3% - ды құрады. Осылайша, мемлекет тарапынан көп балалы отбасыларға көмек көрсету халықтың оң бағасын беріп отыр, атап айтқанда, «Рухани-жаңғыру» ҚҚДИ жүргізген сауалнамасы көп балалы отбасылар үшін ақшалай көмек пен жеңілдікті тұрғын үй тиімді бағаланып отыр. Көп балалы отбасылар үшін материалдық көмек пен жеңілдікті тұрғын үйді қолдаумен қатар, республикада салықтарды төлеу кезінде жеңілдіктер, мектепте тегін ыстық тамақ және көп балалы отбасылар үшін киім беруде біржолғы көмек қолданылады. Сауалнама нәтижесі көрсеткендей¹², халықтың басым бөлігі

оң бағаланып, мектепте тегін тамақтануды, киім сатып алуды және коммуналдық қызметтерді төлеу кезінде жеңілдіктерді тиімді деп санайды. Респонденттердің 77,9% көп балалы отбасылар үшін коммуналдық қызметтерді төлеу кезіндегі жеңілдіктердің тиімділігін бағалайды. Сұралғандардың 85,6% және 79,5% мектепте тегін ыстық тамақты қолдау және киім сатып алу тиімділігін қолдайды.

МЕМЕЛЕКЕТ ТАРАПЫНАН ОТБАСЫЛАРДЫ ҚОЛДАУ ШАРАЛАРЫ

Қазақстандағы отбасын қолдау әлеуметтік саясат арқасында жүзеге асырылады, оған келесі бағыттар кіреді:

- әлеуметтік-тұрмыстық,
- әлеуметтік-медициналық,
- әлеуметтік-психологиялық,
- әлеуметтік-педагогикалық,
- әлеуметтік және еңбек,
- әлеуметтік-құқықтық,
- арнайы әлеуметтік қызметтер¹³.

¹² Қазақстандық «Рухани-жаңғыру» қоғамдық даму институты жүргізген «Қазақстандағы отбасы-демографиялық саясат» тақырыбындағы сауалнаманың деректері (2019 жыл)

¹³ З.Ж.Жаназарова Қазіргі Қазақстандағы отбасын әлеуметтік тұрғыдан қорғау // ҚазҰУ хабаршысы. Психология және әлеуметтану сериясы. № 3 (58). 2016. С.140-145.

Қазақстанда отбасылардың келесі тобы мемлекет тарапынан қолдау алады:

- Көп балалы отбасылар;
- 1 жасқа дейінгі балалары бар аналар мен отбасылар;
- Аз қамтылған отбасылар;
- Мүмкіндігі шектеулі балалары бар отбасылар;
- Асыраушысынан айрылған отбасылар,
- Жас отбасылар.

Отбасылар жәрдемақыны тұрақты, мерзімді немесе бір реттік ала алады.

КӨПБАЛАЛЫ ОТБАСЫЛАР

Стандартталған әлеуметтік қызметтер мен көп балалы аналарға берілетін жеңілдіктер қатарына мыналар кіреді:

- салық төлеу кезіндегі пайда,
- Киім алуға берілетін сертификаттар (жылына бір рет),
- қоғамдық көлікті тегін пайдалану,
- тұрғын үй сатып алудың ерекше шарттары,
- төрт немесе одан көп баласы бар аналарға берілетін жеңілдіктер.

1 ЖАСҚА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРЫ БАР АНАЛАР МЕН ОТБАСЫЛАР

- жүктілікке және босануға байланысты табысынан айрылған кездегі біржолғы жәрдемақы;
- бір жасқа толғаннан кейін бала күтімі бойынша жәрдемақы.

АЗ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТІЛГЕН ОТБАСЫЛАР

Қазақстанда аз қамтамасыз етілген отбасыларға келесі көмек түрлері беріледі:

- мектептегі ыстық тамақ;
- қоғамдық көлікте тегін жүру;
- мектеп оқушыларының киіміне арналған сертификаттар (жылына бір рет),
- Атаулы әлеуметтік көмек (ай сайынғы төлемдер)
- қажет болған жағдайда жұмыспен қамту, әлеуметтік бейімделуге көмектесу.

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРЫ БАР ОТБАСЫЛАР

Мүмкіндігі шектеулі балалары бар отбасыларға жәрдемақы мүгедектік тобына байланысты келесі тәртіпте тағайындалады:

- бірінші топтағы мүгедектер үшін - 1,92 ең төменгі күнкөріс деңгейі

- екінші топтағы мүгедектер - 1,53 ең төменгі күнкөріс деңгейі

- үшінші топтағы мүгедектер үшін - 1,04 ең төменгі күнкөріс деңгейі.

АСЫРАУШЫСЫНАН АЙРЫЛҒАН ОТБАСЫЛАР

- еңбекке жарамсыз отбасы мүшелеріне асыраушысынан айрылу бойынша жәрдемақысы.

Қазақстандағы көп балалы отбасыларды қолдаудың негізгі реформаларының бірі балаларға арналған жәрдемақыны енгізу және көп балалы аналарды «Алтын алқа» және «Күміс алқа» медальдарымен марапаттау болып табылады¹⁴. Көп балалы аналарды марапаттау көп балалы отба-сылардың абыройы мен беделін арттырады. ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің мәліметі бойынша, «Алтын алқа» және

«Күміс алқа» (1999 жыл) салыстырғанда 2018 жылы 11,8 есе (1 365 теңгеге дейін 16 160 теңге) өсті. 2018 жылы мұндай төлемді 237 мыңнан астам адам алды¹⁵. «Алтын алқа» марапатымен жеті және одан да көп балалы аналар марапатталады. «Күміс алқаға» алты бала туып, өсірген аналар ие болады¹⁶.

2006 жылдан бастап Қазақстанда балалы отбасыларды қолдаудың тұтас жүйесі енгізілді. Қазақстан Республикасының «Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақылар туралы» Заңы бала туылған кезде берілетін біржолғы жәрдемақы және баланы бір жасқа толғанға дейін күтіп-бағуға арналған жәрдемақыны - кірістеріне қарамастан барлық отбасыларға төленеді¹⁷.

Мемлекет басшысының тапсырмаларын орындау мақсатында аталған жәрдемақылардың мөлшері біртіндеп ұлғайды. Мәселен, 2006 жылмен салыстырғанда 2018 жылы төртінші және

¹⁴ Қазақстан республикасындағы балалар және отбасы саясаты. Астана, 2013. Мына сілтеме арқылы көруге болады: <https://extranet.who.int/nutrition/gina/sites/default/files/KAZ%202013%20Family%20and%20child%20policy.pdf>

¹⁵ Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің 2018 жылы әлеуметтік және еңбек саласындағы мемлекеттік қызметтерді көрсету жөніндегі қызметі туралы есеп, сілтемесі: <https://www.enbek.gov.kz/ru/node/360552>

¹⁶ IV бап, 28 т. «Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградалары туралы» 1995 жылғы 12 желтоқсандағы № 2676 Қазақстан Республикасының Заңы. (05.06.2013 ж. өзгертілген)

¹⁷ Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің 2018 жылы әлеуметтік және еңбек саласындағы мемлекеттік қызметтерді көрсету жөніндегі қызметі туралы есеп, сілтемесі: <https://www.enbek.gov.kz/ru/node/360552>

одан да көп баланың тууына арналған жәрдемақы 9,5 еседен астамға өсіп, 151 515 теңгені құрады; бірінші, екінші, үшінші баланың тууына - 5,8 есе немесе 91 390 теңге; орта есеппен, бір жасқа дейінгі бала күтімі бойынша ай сайынғы жәрдемақының өсуі 4,6 есе құрады - ал 2018 жылы оның мөлшері: бірінші балаға - 13 853 теңге; екінші балаға - 16 379 теңге; үшінші балаға - 18 880 теңге; төртінші және одан жоғары - 21 405 теңге¹⁸. Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі Статистика агенттігінің деректеріне сәйкес 2018 жылы 264 984 мың адам көп балалы отбасыларға арналған жәрдемақы алды.

Қазақстан Республикасының «Тұрғын үй қатынастары туралы» 1997 жылғы 16 сәуірден бергі Заңына сәйкес республикада аз қамтамасыз етілген отбасыларға (азаматтарға) үйлеріне ақы төлеуге көмек көрсету бойынша шаралар қабылдануда. Осылайша, 2018 жылы республика бойынша тұрғын үй көмегін алған отбасылардың саны 68 389 отбасы құрады, бұл 2010 жылмен салыстырғанда 2,5 есе аз¹⁹. Тұрғын үй көмегін алушылардың жоғары деңгейі 2010 жыл, 184 544 отбасы

құрайды. Өңірлер бойынша мемлекеттік тұрғын үй көмегін көрсетуде Қостанай облысы көшбасшы болды (9368 отбасы). Екінші орында Алматы облысы - 8 491 отбасы. Қызылорда облысында 7806 отбасы көмек алды. Атырау облысында тұрғын үй көмегін алған отбасылардың ең аз саны (797 отбасы)²⁰.

Жас отбасыларды қолдау. Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі жас отбасыларға көмек көрсетуде бизнесті дамыту мен жұмыспен қамтуды қолдау шараларын жүзеге асыруда. Мысалы, «Бастау Бизнес» және «Жас Кәсіпкер» жобаларындағы оқыту туралы сертификат жас отбасы мүшелеріне гранттық қаржыландыру конкурсына қатысуға немесе 2017-2021 жж арналған «Еңбек» нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың мемлекеттік бағдарламасының екінші бағыты аясында шағын несиелер мен несие кепілдіктерін алуға өтініш беруге мүмкіндік береді. Жаңадан бастаушылар үшін кепілдіктер мөлшері шағын несие сомасының 85% -на дейін, ал жұмыс істеп жүрген кәсіпкерлер үшін 50% -ке дейін.

¹⁸ Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің 2018 жылы әлеуметтік және еңбек саласындағы мемлекеттік қызметтерді көрсету жөніндегі қызметі туралы есеп, сілтемесі: <https://www.enbek.gov.kz/ru/node/360552>

¹⁹ ҚР Ұлттық экономика министрлігінің деректері бойынша

²⁰ ҚР Ұлттық экономика министрлігінің деректері бойынша

БАҒДАРЛАМА ШЕҢБЕРІНДЕГІ БЕЛСЕНДІ САЯСАТ ШАРАЛАРЫНЫҢ ЖАЛПЫ ТЕТІГІ МЫНАНДАЙ:

- 1) жұмыс іздеуші ретінде тіркелу;
- 2) жұмыспен қамту орталығында жұмыссыз ретінде тіркелу;
- 3) жұмысқа орналасуға көмектесетін Орталық қызметкерлерінің лайықты жұмыс іздеу және таңдау;
- 4) талапкердің біліктілігі төмен немесе оның мамандығына деген сұраныстың төмендігі себебінен лайықты жұмыс болмаған жағдайда, олар ТжКБ-ға немесе кадрларға тегін қысқа мерзімді кәсіптік оқыту ұйымдастырылады, содан кейін жұмысқа орналасу қамтамасыз етіледі;
- 5) жас отбасылардың мүшелеріне жалдамалы өтемақы төленіп, әлеуметтік жұмыс орнында, қоғамдық жұмыстарда немесе жастар практикасында уақытша жұмыс берілуі мүмкін;

6) жас отбасы әлеуметтік-экономикалық дамудың үлкен әлеуеті бар аймаққа көшіп баруы мүмкін, бұл жерде отбасыларға көшуге материалдық көмек көрсетіледі - бір адамға 35 АЕК мөлшерінде бір отбасына және әрбір мүшеге, тұрғын үй және жұмыс беруші жариялаған жұмыс, егер де қажетті біліктілік болмаса, қажет болған жағдайда. техникалық және кәсіптік білімге, ақысыз қысқа мерзімді кәсіптік оқуға, сонымен қатар жаңа тұрғылықты жерде жұмыс табуға және кәсіпкерлікті дамытуға жәрдемдесуге жіберіледі;

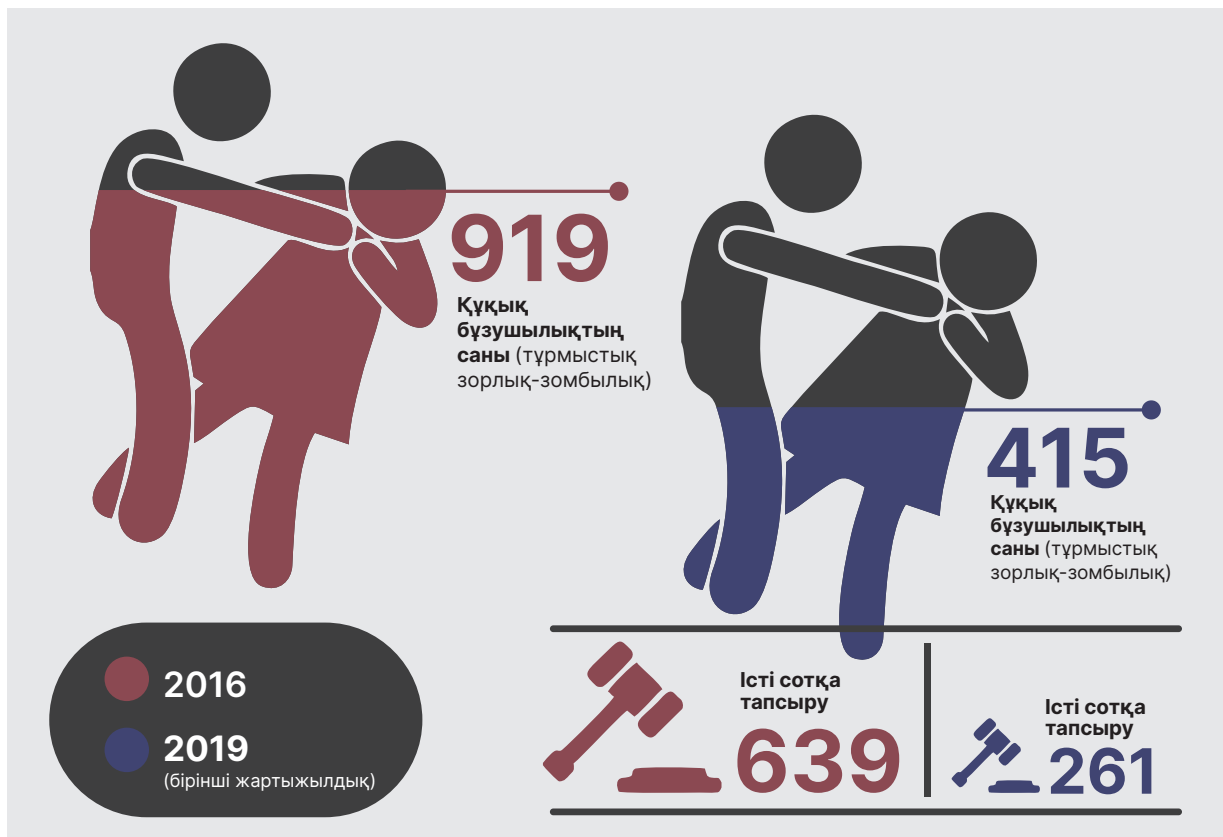
7) жеке кәсібін бастауға шешім қабылдаған жастарға Бағдарлама аясында 8 мың АЕК-ке дейін микрокредит беру, 200 АЕК мөлшерінде гранттық қаржыландыру және екінші деңгейлі банктердің 85% дейінгі несиелеріне кепілдік беру мүмкіндігі ұсынылады.

VI. ИНФОГРАФИКА: НЕНІ БІЛУ ҚАЖЕТ

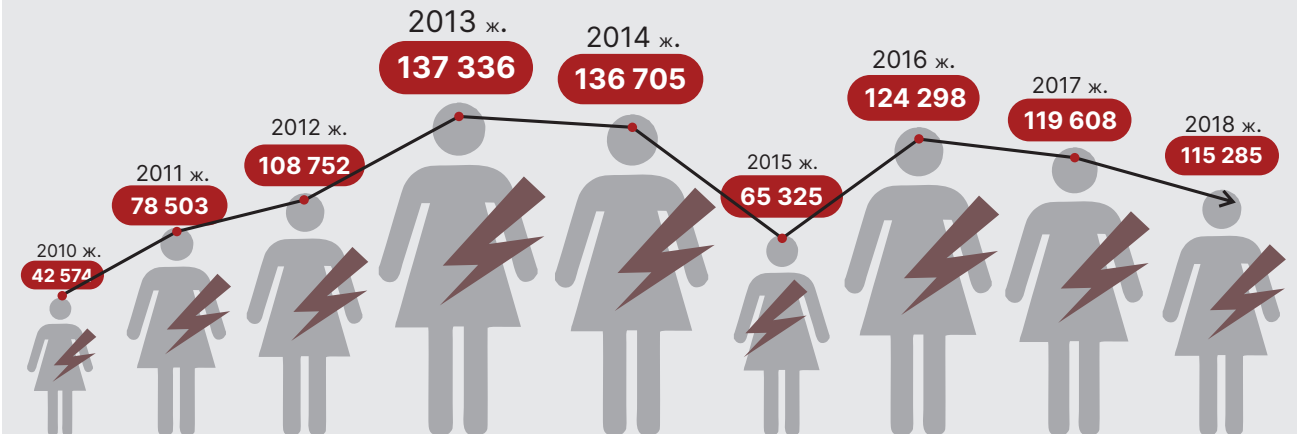
Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылыққа қарсы күрес жөніндегі дағдарыс орталықтарының 2016 және 2018 жылдар аралығындағы қызметі

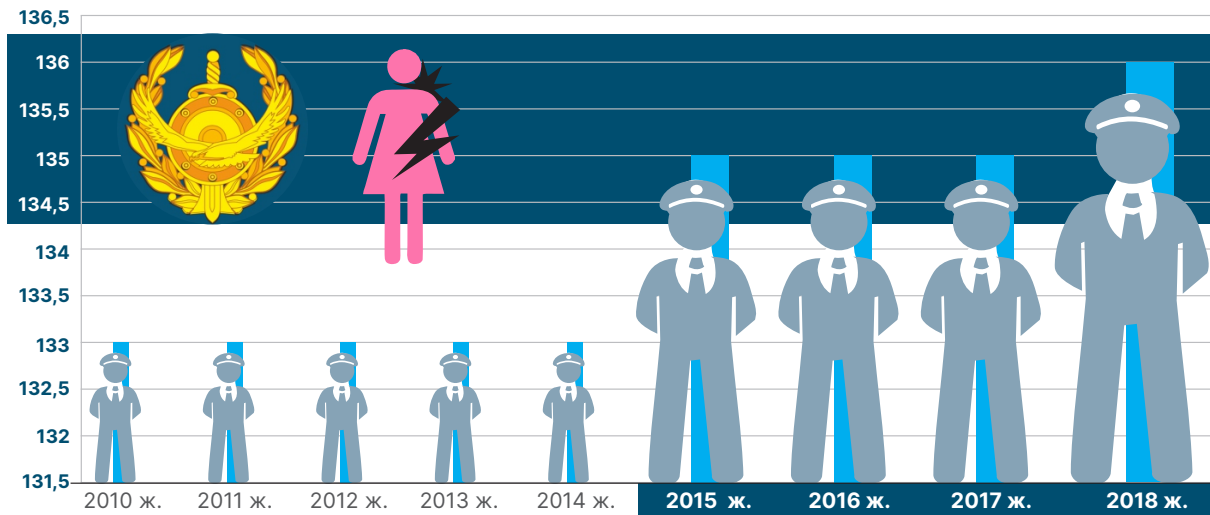
Тұрмыстық зорлық-зомбылық саласындағы құқық бұзушылықтың статистикасы

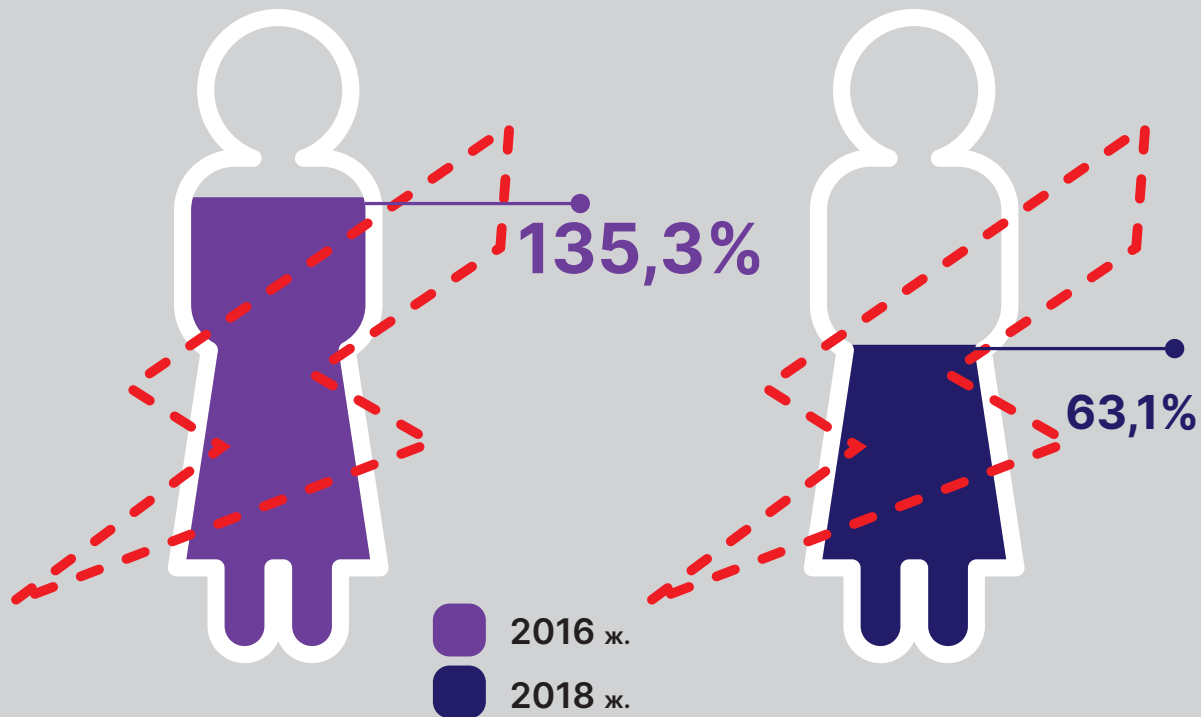
Әйелдерге қатысты орын алған зорлық-зомбылық (тіркелген қылмыстар) саны,
2010 жылдан бастап 2018 жылға дейінгі динамика

Ішкі істер министрлігінде әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау жөнінде қызмет көрсететін қызметкерлердің саны

2016 жылдан бастап 2018 жылға дейінгі кезеңде әйелдерге қатысты қылмыс деңгейінің төмендеуі

2018

Психологтың
қызметі

Заңгердің
қызметі

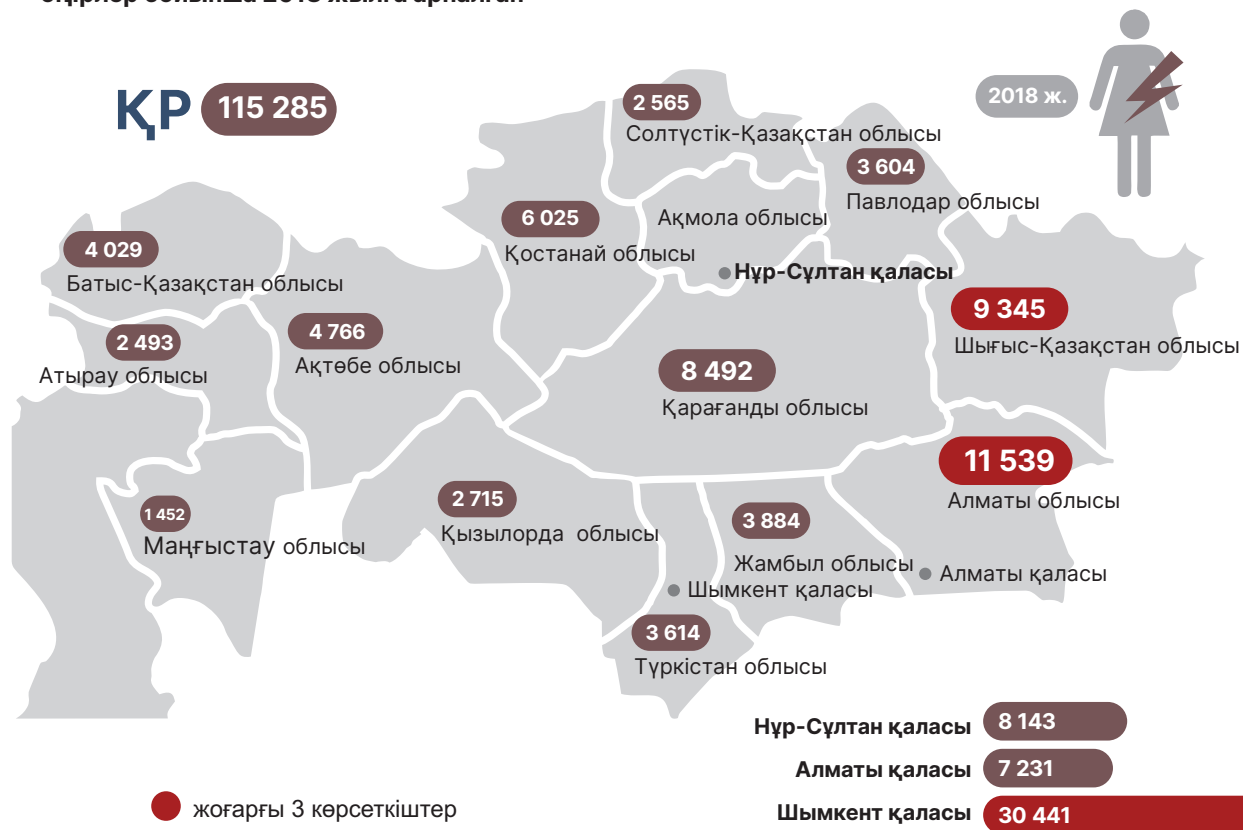
Ақмола	115	54
Ақтөбе	20	32
Алматы	72	30
Атырау	23	97
Батыс Қазақстан	65	55
Жамбыл	146	146
Қарағанды	765	765
Қостанай	4306	0
Қызылорда	175	175
Оңтүстік Қазақстан	-	-
Маңғыстау	32	23
Павлодар	86	101
Солтүстік Қазақстан	20	20
Түркістан	697	1058
Шығыс Қазақстан	165	285
Нұр-Сұлтан қаласы	632	215
Алматы қаласы	737	561
Шымкент қаласы	155	146

ҚР

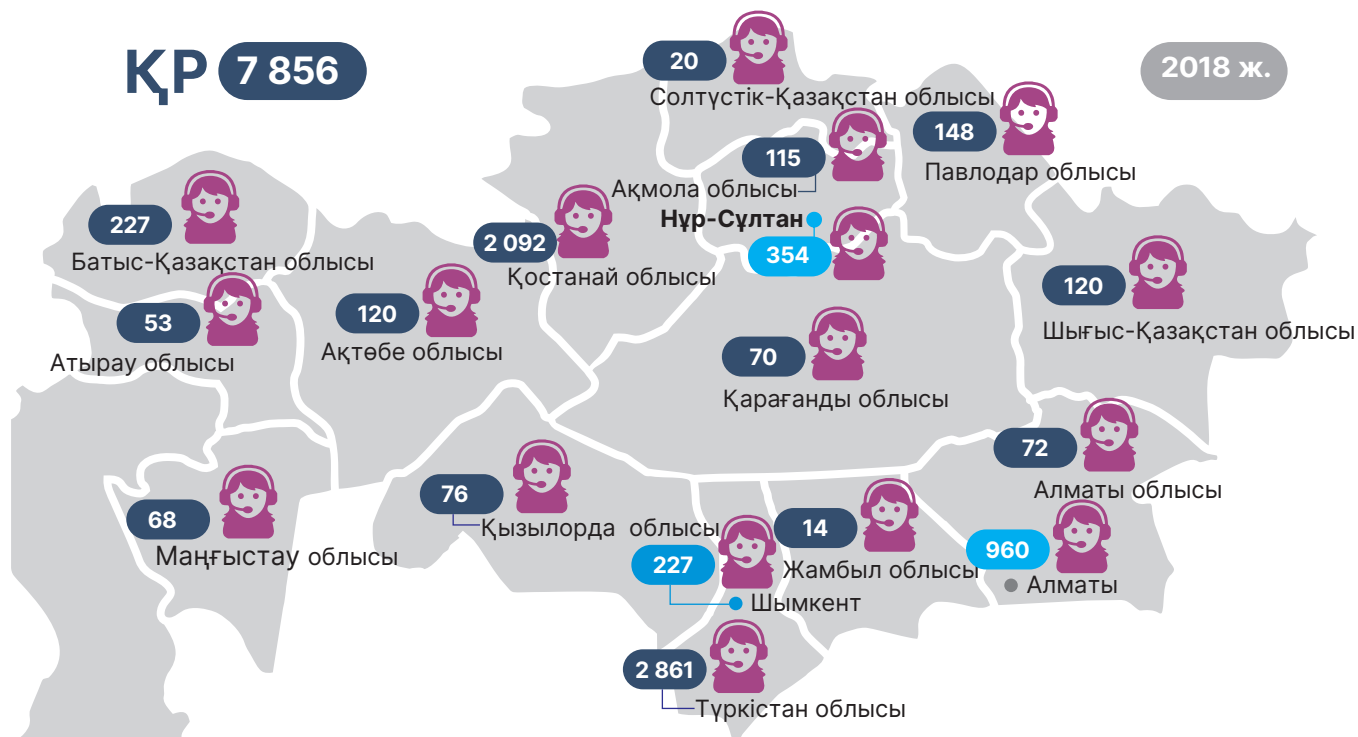
8 211

3 763

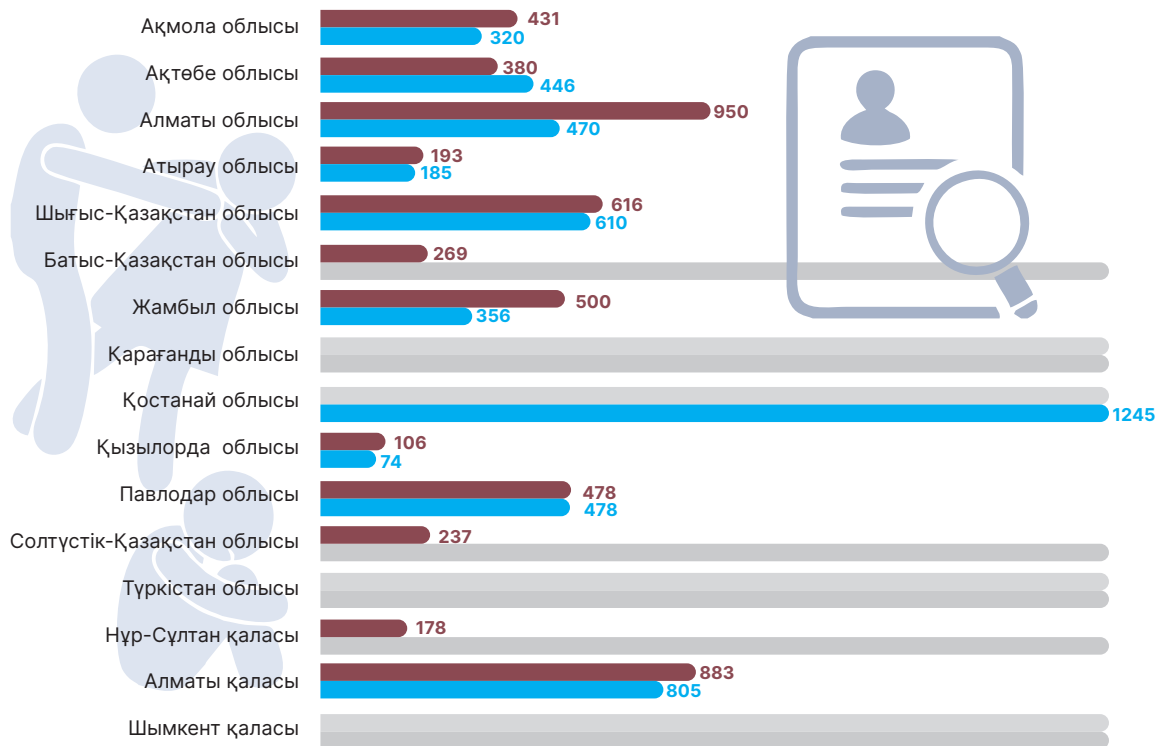
Әйелдерге қатысты орын алған зорлық-зомбылық (тіркелген қылмыстар) саны, өңірлер бойынша 2018 жылға арналған

Зорлық-зомбылық мәселелері бойынша дағдарыс орталықтарына жүгіну

Ювеналды полиция бөлімшелерінде тіркелген қолайсыз отбасылардың саны

2018 жыл
 2019 жылдың бірінші жартыжылдығы

Дереккөзі: Жергілікті атқарушы органдар

Қазақстандағы дағдарыс орталықтарының статистикасы

